

Úvod do UNIXu

Libor Forst

- Úvod, charakteristika
- Historie, principy
- Systém souborů, organizace, příkazy
- Procesy, životní cyklus, komunikace
- Shell: koncepce, příkazy
- Zpracování textu (ed, grep, sed, vi, awk)

Literatura

- L.Forst: Shell v příkladech aneb aby váš UNIX skvěle shell; Matfyzpress 2010
`www.yq.cz/SvP`
- The Single UNIX® Specification, Version 3 (POSIX),
The Open Group Base Specifications Issue 7,
IEEE Std 1003.1-2008
`www.opengroup.org/onlinepubs/9699919799`
- manuálové stránky

Literatura (základy)

- J. Brodský, L. Skočovský: Operační systém UNIX a jazyk C; SNTL 1989
- L. Petrlík: Jemný úvod do systému UNIX; Kopp 1995
- M. Sova: UNIX V - úvod do operačního systému; Grada 1993
- M. Brandejs: UNIX - LINUX - praktický průvodce; Grada 1993; ISBN 80-7169-170-4
- G. Todino, J. Strang, J. Peek: Learning the UNIX Operating System; O'Reilly & Associates 2002; ISBN 0-596-00261-0
- A. Robbins: UNIX in a nutshell; O'Reilly & Associates 2006; ISBN 978-0-596-10029-2
- L. Lamb: Learning the vi Editor; O'Reilly & Associates 1990; ISBN 0-937175-67-6

Literatura (programování)

- M. Jelen: UNIX V - programování v systému; Grada 1993; ISBN 80-85623-16-1
- C. Newham, B. Rosenblatt: Learning the bash Shell; O'Reilly & Associates 2005; ISBN 0-596-00965-8
- D. Dougherty: sed & awk; O'Reilly & Associates 1997; ISBN 978-1-565-92225-9
- A. Robbins, N. Beebe: Classic Shell Scripting; O'Reilly & Associates Inc., 2005; ISBN 978-0-596-00595-5
- C. Albing, J. Vossen, C. Newham: bash Cookbook; O'Reilly & Associates Inc., 2007; ISBN 978-0-596-52678-8
- E. Quigley: UNIX Shells by Example; Pearson Education Inc. (Prentice-Hall), 2005; ISBN 0-13-147572-X
- S. Kochan, P. Wood: Unix Shell Programming; SAMS, 2003; ISBN 0-672-32390-3

Literatura (principy)

- M.J.Bach: The Design of the UNIX Operating System; Prentice-Hall 1986
- L.Skočovský: Principy a problémy operačního systému UNIX; Science, 1993; ISBN 80-901475-0-X
- L.Skočovský: UNIX, POSIX, Plan9; L. Skočovský, Brno, 1998; ISBN 80-902612-0-5
- M.Welsh, L.Kaufmann: Používáme LINUX; ComputerPress 1997 (O'Reilly); ISBN 80-7226-001-4
- E. Raymond: The Art of UNIX Programming; Addison Wesley; 2004; ISBN 0131429019

Konvence

- Pevná část příkazu (neproporcionálním fontem)
 - píše se tak, jak je zapsána:

man [-k] [section] topic

- Proměnlivá část příkazu (kurzívou)
 - doplní se požadovaný text (slovo, číslo apod.):

man [-k] [section] topic

- Volitelná část příkazu:

man [-k] [section] topic

- Výběr z více variant:

{ **BEGIN** | **END** | /regexp/ | cond | } { cmds }

Historie UNIXu

- 1925 - **Bell Laboratories** - výzkum v komunikacích
- 60. léta - s General Electric a MIT vývoj OS **Multics** (MULTIplexed Information and Computing System)
- 1969 - Bell Labs opouští projekt, **Ken Thompson** píše assembler, základní OS a systém souborů pro PDP-7
- 1970 - Multi-cs => **Uni-x** (snad **Brian Kernighan**)
- 1971 - Thompson žádá nový počítač PDP-11 pro další vývoj - zamítnuto
- Thompson předstírá vývoj systému automatizované kanceláře - počítač přidělen => zpracování textů
- 1973 - UNIX přepsán do jazyka C vytvořeného za tím účelem **Dennisem Ritchiem**

Divergence UNIXu

- pol. 70. let - uvolňování UNIXu na univerzity: především University of California **Berkeley**
- 1979 - v Berkeley přepisují UNIX pro 32bitový VAX **BSD Unix** (Berkeley System Distribution) verze 3.0; dnes verze 4.4
- Bell Labs přecházejí pod **AT&T** a pokračují ve vývoji verze **III** až **V.4** - tzv. **SVR4**
- UNIX uvolněn i pro komerci: Microsoft a SCO vyvíjejí pro Intel **XENIX**
- vznikají UNIX International, OSF (Open Software Foundation), X/OPEN,...

Varianty UNIXu

- SUN: **Sun OS, Solaris**
- Silicon Graphics: **Irix**
- DEC: **Ultrix, Digital Unix**
- IBM: **AIX**
- HP: **HP-UX**
- Siemens Nixdorf: **SINIX**
- Novell: **UNIXware**
- SCO: **SCO Unix**

- FreeBSD, NetBSD, OpenBSD,...
- Linux

Standardy UNIXu

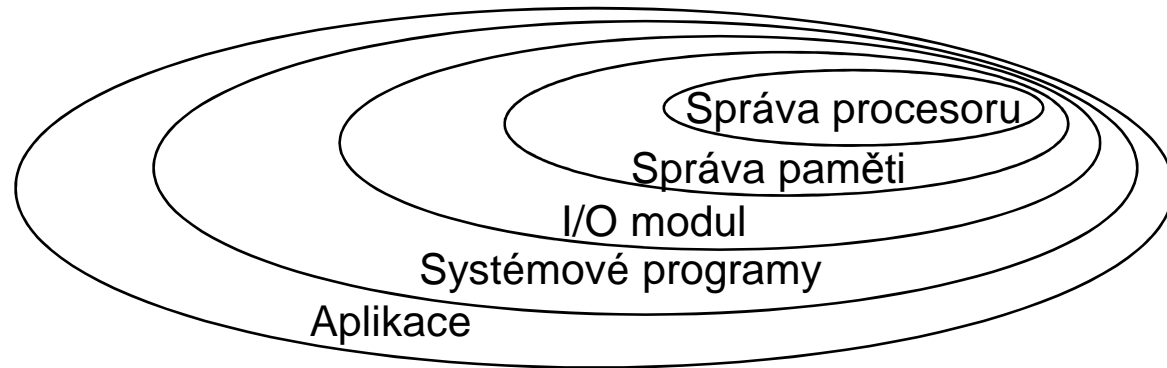
- SVID (System V Interface Definition)
 - “fialová kniha”, kterou AT&T vydala poprvé v roce 1985 jako standard, jehož splnění je nutnou podmínkou pro použití obchodního názvu UNIX
- POSIX (Portable Operating System based on UNIX)
 - série standardů organizace IEEE značená P1003.xx, postupně je přejímá vrcholový nadnárodní orgán ISO
- XPG (X/Open Portability Guide)
 - doporučení konsorcia X/Open, které bylo založeno v r. 1984 předními výrobci platforem
- Single UNIX Specification
 - standard organizace Open Group, vzniklé v roce 1996 sloučením X/Open a OSF
 - Version 2 (**UNIX98**), Version 3
 - splnění je nutné pro užití obchodního názvu UNIX

Charakteristika UNIXu

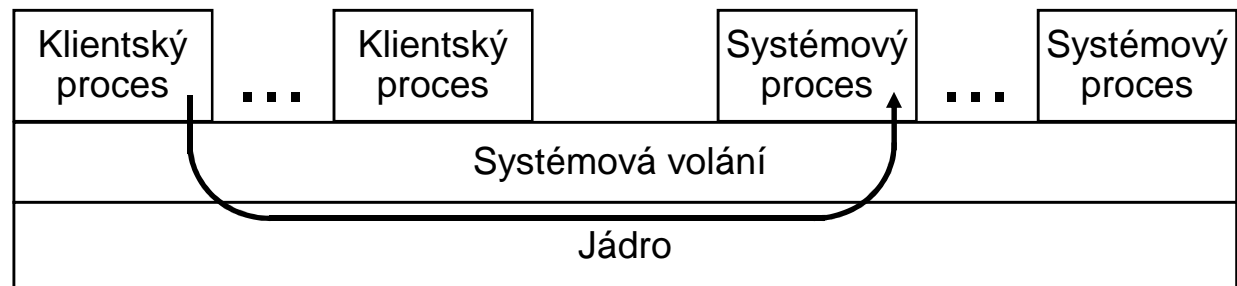
- poučení ale nezatížení minulostí
- nekomerční prostředí
- otevřený operační systém
- systém souborů
- uživatelé, skupiny
- procesy, komunikace
- interpret příkazů, grafické prostředí
- utility, jazyk C
- přenositelnost, modifikovatelnost
- síťová podpora
- volně šiřitelný SW (např. GNU)
- příkaz **man**

Modely OS

Klasický OS

UNIX

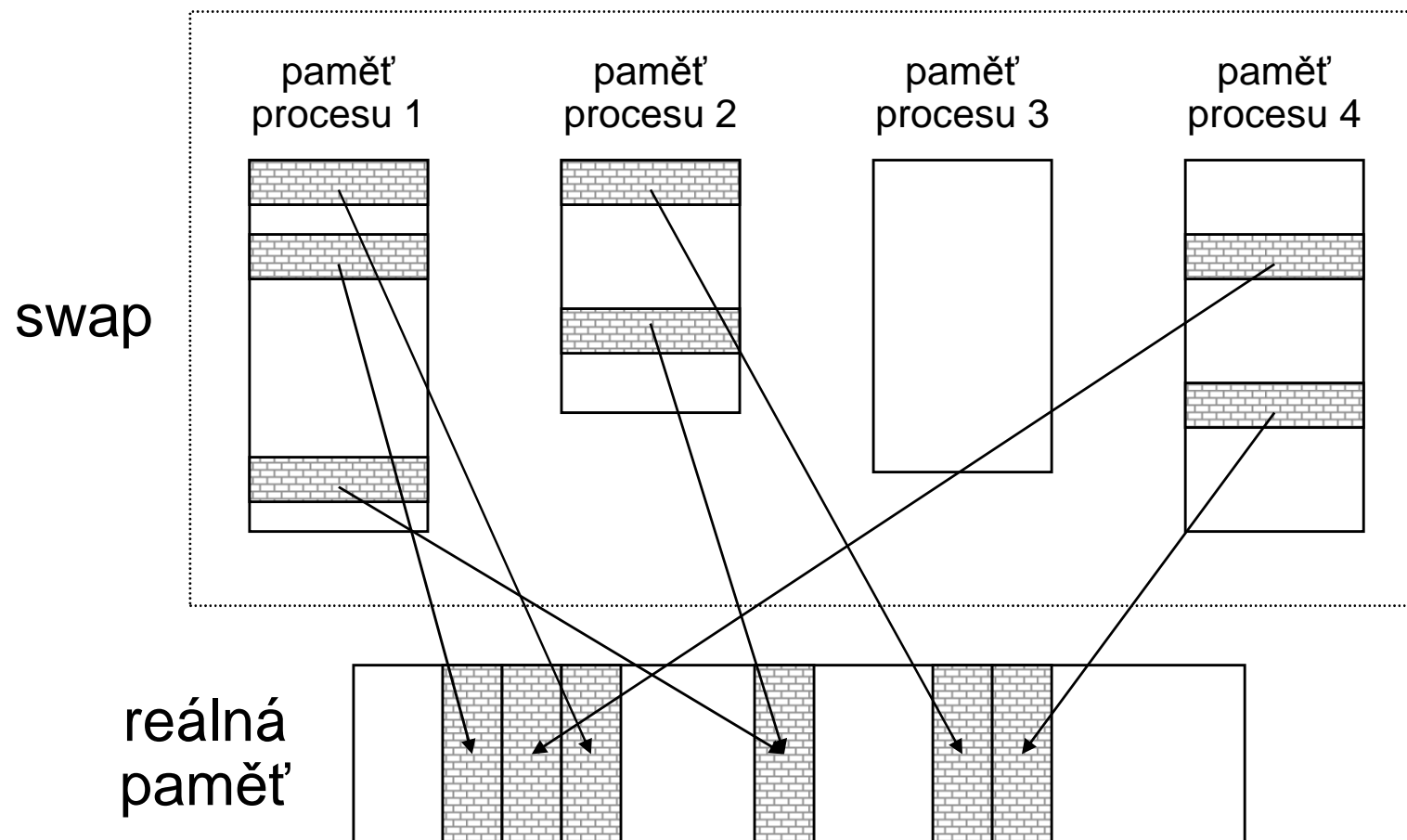
Funkce jádra OS

- Řízení provádění úloh (vytváření, ukončení, suspendování, komunikace, přístup k periferiím,...)
- Správa systému souborů (organizace disku, vytváření a mazání souborů, práva, udržování konzistence,...)
- Správa paměti (přidělování, uvolňování, ochrana, odkládání dočasně nepoužívané paměti - *swapping* resp. *paging*,...)
- Plánování procesů pro sdílení času CPU (plánovací algoritmus, přidělování časových kvant, priority,...)

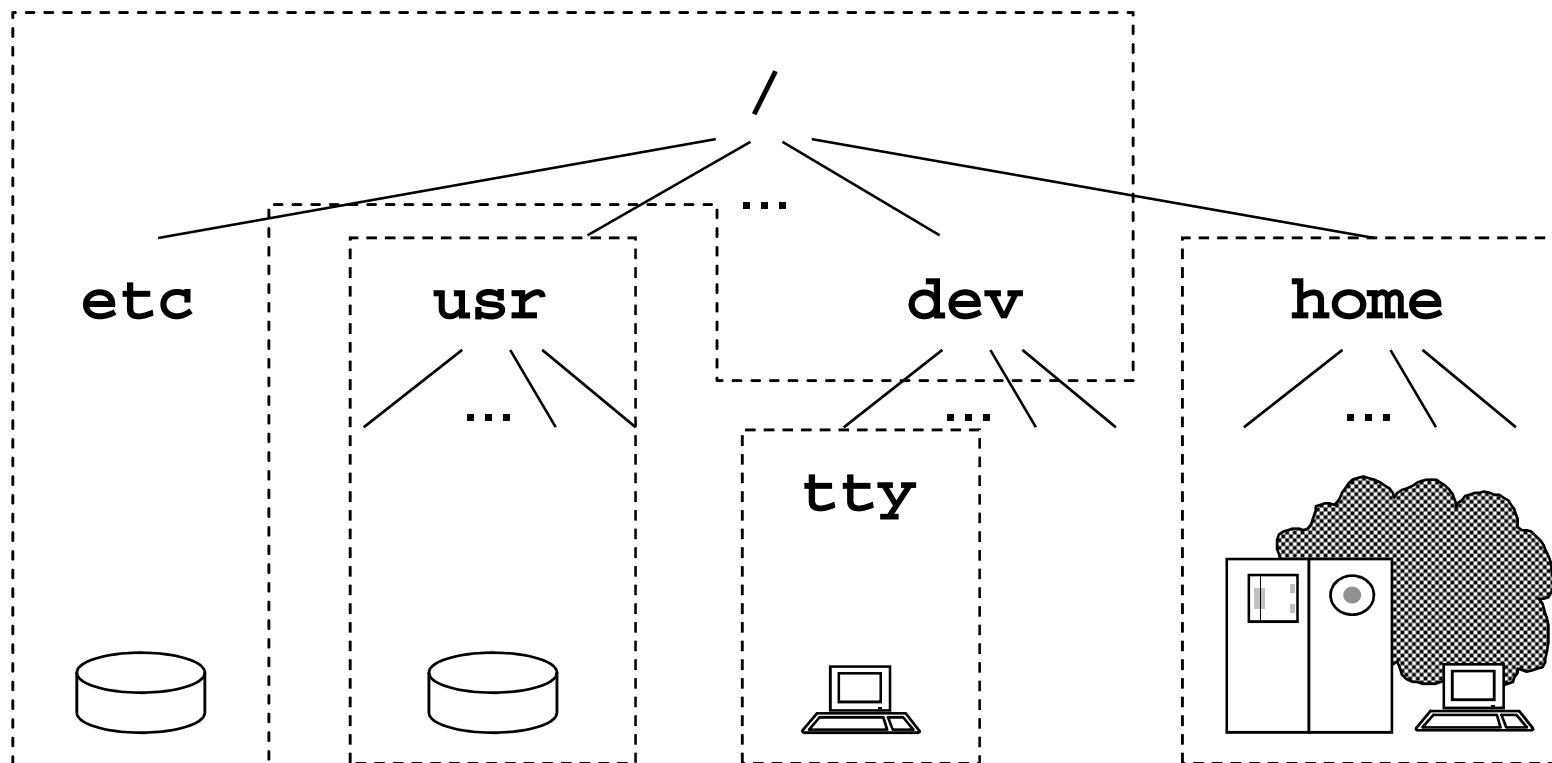
HW požadavky

- Možnost běhu procesu ve dvou režimech:
 - uživatelský (*user mode*): omezený přístup k paměti, instrukcím,...
 - privilegovaný režim (*kernel mode*)
- Hierarchické ošetření přerušení
 - vnější: HW (disky, periférie, ...)
 - vnitřní: událost CPU (adresace, dělení nulou, ...)
 - softwarové: použití speciální instrukce
- Správa paměti - oddělení virtuálního a skutečného adresního prostoru

Virtuální paměť

Jednotný hierarchický systém souborů

Strom adresářů

- **/bin** - základní systémové příkazy
- **/dev** - speciální soubory (zařízení, *devices*)
- **/etc** - konfigurační soubory
- **/lib** - základní systémové knihovny
- **/tmp** - veřejný adresář pro dočasné soubory
- **/usr/include** - hlavičkové soubory jazyka C
- **/usr/man** - manuálové stránky *
- **/usr/spool** - *spool* (tisk, pošta, ...) *
- **/usr/local** - lokální instalace *
- **/home** - kořen domovských adresářů *

* na některých systémech se může umístění lišit

Proces, komunikace

- Proces
 - zjednodušeně:
běžící uživatelský nebo systémový program
 - vzniká duplikací rodičovského procesu
 - výpis procesů: příkaz `ps`

- Komunikace
 - při startu otec předává data synovi, naopak nelze!
 - roura - tok dat od producenta ke konzumentu:
`ls | more`
 - další prostředky (např. sdílená paměť)

Interpret příkazů (*shell*)

- základní program pro ovládání UNIXu
- nezávislá komponenta systému: více shellů
- formát příkazů:

příkaz -přepínače operandy př. `ls -l /etc`

- metaznaky, např.:

```
ls *.c > "vypis *.c"
```

- příkazy:
 - interní: např. `echo`, `cd`, `pwd`
 - externí: soubory uložené na disku (cesta: `PATH`)

Jazyk shellu

- shell interpretuje vlastní programovací jazyk
 - řídicí konstrukce (např. `for`, `if`)
 - proměnné

```
PATH=/bin:/usr/bin:$HOME/bin
```

- jazyk řídí textové substituce (*textový procesor*)
- programování přímo na příkazové řádce
- shell-skript - soubor s programem pro shell

```
sh test.sh; ./test.sh
```

Příkaz `man`

- Volání:
`man [-k] [section] topic`
- Sekce manuálových stránek:
 - 1 - obecné uživatelské příkazy
 - 2 - služby jádra systému (*syscalls*)
 - 3 - knihovní funkce (jazyka C)
 - 4 - zařízení a ovladače zařízení
 - 5 - formáty (konfiguračních) souborů
 - 6 - triviální aplikační programy
 - 7 - různé
 - 8 - administrátorské příkazy a programy

Seznam uživatelů (`/etc/passwd`)

```
forst:DxyAF1eG:1004:11:Libor Forst:/u/forst:/bin/sh
```

Význam jednotlivých polí:

- uživatelské (*login*) jméno
- zakódované heslo (dnes např. v `/etc/shadow...`)
- číslo (*UID*); superuživatel (*root*) má UID 0
- číslo (*GID*) primární skupiny uživatele
- plné jméno (s příp. komentářem)
- domovský adresář
- login-shell

Seznam skupin (/etc/group)

```
users::11:operator,novak
```

Význam jednotlivých polí:

- jméno skupiny
- *nepoužito*
- číslo skupiny (*GID*)
- seznam členů skupiny

Ve skupině jsou navíc i všichni uživatelé, kteří ji mají uvedenu jako svoji primární skupinu.

Uživatelská relace

Po přihlášení k systému (lokálně n. vzdáleně - např. pomocí `ssh`, `putty.exe`) se uživateli spustí jeho *login-shell*. Tím se zahájí jeho uživatelská relace (*session*).

- ukončení session: `logout`
- ukončení shellu: `exit`
- změna uživatele (login-shellu): `login user`
- start shellu nového uživatele: `su [-] [user]`
- zjištění identity uživatele: `id, whoami, who am i`
- výpis informací o systému: `uname [-amnrsv]`
- výpis nalogovaných uživatelů: `who, w`
- výpis logu relací: `last`

Komunikace mezi uživateli

- on-line (zprávy):
 - zaslání: `write user`
 - potlačení příjmu: `mesg [y | n]`
- on-line (rozhovor):
 - příkaz: `talk user[@host]`
- off-line: e-mail
 - příjem: `mail`
 - posílání: `mail [-v] [-s subject] email...`
 - zpráva o příjmu: `biff [y | n]`
 - přesměrování dopisů: `$HOME/.forward`

```
forst@ms.mff.cuni.cz
" | /usr/local/bin/filter"
```

System souborů

- hierarchický systém
- jednotný přístup k adresářům, zařízením aj.
- diskové svazky, přístup k síťovým diskům
- konzistence, synchronizace (**sync**, **fsck**)
- ochrana souborů (přístupová práva)
- pravidla pro jména (délka, znaková sada, case senzitivita, skryté soubory)
- cesty (absolutní, relativní, . a ..)
- formát textových souborů (<**LF**>)

Příkaz ls

	<code>-rwxr-x--x</code>	<code>2</code>	<code>forst</code>	<code>users</code>	<code>274</code>	<code>Jan 5</code>	<code>17:11</code>	<code>test</code>
typ								
práva								
počet linků								
vlastník, skupina								
délka souboru v bytech								
datum a čas poslední modifikace								
jméno souboru								

volby: dlouhý výpis (**l**), výpis do 1 sloupce (**1**), psát i skryté (**aA**), třídít podle času (**t**), třídít pozpátku (**r**), značit typ souboru (**F**), vypisovat rekurzivně (**R**), nevypisovat obsah adresářů (**d**), sledovat linky (**L**)

Typy souborů

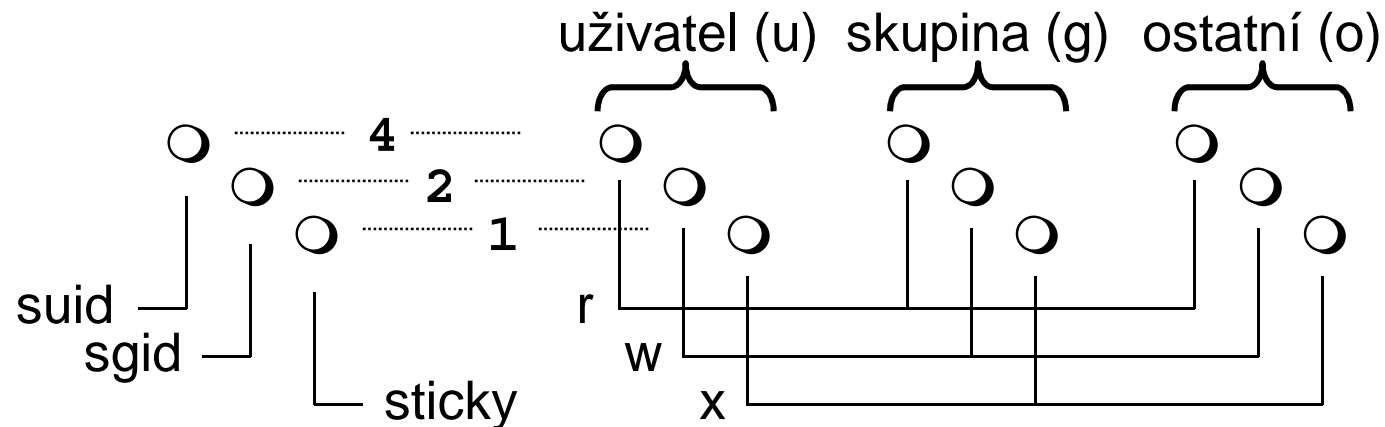
- Typy souborů ve výpisu `ls`:
 - obyčejný soubor (*regular file*): posloupnost bytů
 - `d` adresář (*directory*): sada binárních záznamů o souborech a podadresářích
 - `b` blokový speciální soubor, zařízení (*block device*)
 - `c` znakové (raw) zařízení (*character device*)
 - `l` symbolický link
 - `p` pojmenovaná roura (*pipe*)
 - `s` *socket*

- Rozpoznání typu: příkaz `file`

Přístupová práva (file modes)

- tři kategorie vlastníků: user (**u**), group (**g**), others (**o**); platí vždy nejspeciálnější kategorie, v níž je uživatel
- tři práva: prohlížení (read: **r**), modifikace (write: **w**), provádění souboru / práce s adresářem (execute: **x**)
- setUID, setGID (**s**) pro proveditelné soubory: běh pod propůjčenou identitou vlastníka (uživatele / skupiny)
- setGID pro adresář: nové soubory budou mít stejnou skupinu jako adresář (default na řadě systémů)
- sticky bit (**t**) pro adresáře: mazat a přejmenovávat soubory smějí jen vlastníci souborů a root (př. / `tmp`)

Změna přístupových práv

- změna práv (smí pouze uživatel-vlastník a root):
`chmod [-R] 751 file...`
`chmod [-R] og-w,+x file...`
- změna vlastníka (smí pouze root): `chown`
- změna skupiny (je třeba být členem): `chgrp`
- defaultní maska práv: `umask [masked_bits]`
- shell s novou defaultní skupinou: `newgrp group`

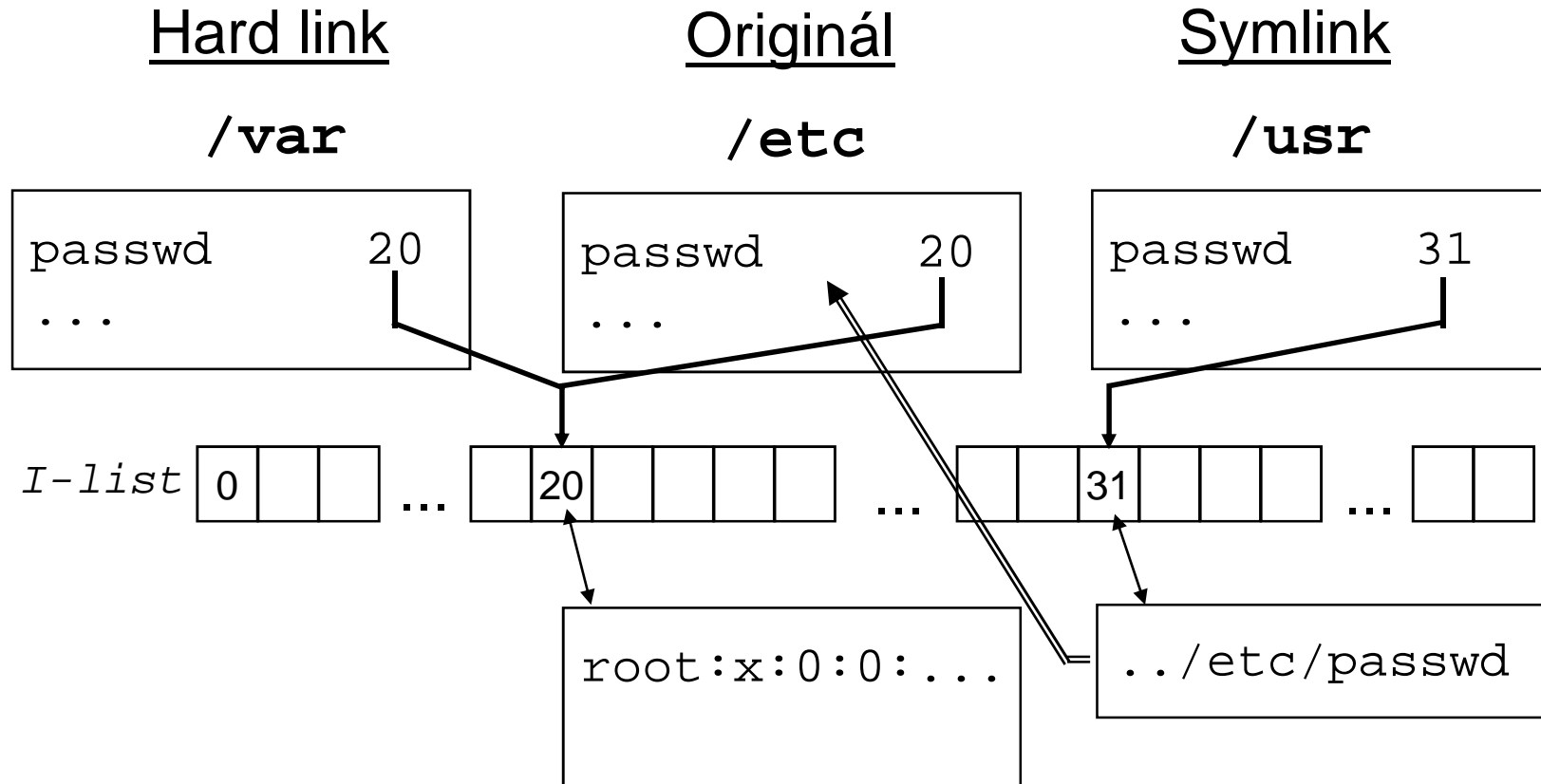
Organizace disku

- Fyzická: *sektor*, *stopa (track)*, *válec (cylindr)*, *povrch*
- Logická: *oddíl (partition)* (odpovídá block/raw device)
 - zobrazení: příkaz `df` (display filesystems)
 - konfigurační soubor `/etc/fstab`
- Systémová: *filesystem*
 - boot blok
 - superblok(y)
 - i-list (pole i-nodů)
 - datové bloky
- Obraz systému souborů v paměti (`sync`, `fsck`)

Index node

- Každý soubor v systému souborů má právě jeden i-node, který obsahuje:
 - počet linků
 - ID vlastníka (uživatele a skupiny)
 - přístupová práva
 - typ souboru
 - velikost souboru
 - čas
 - poslední modifikace souboru
 - posledního přístupu k souboru
 - poslední modifikace i-nodu
 - odkazy na datové bloky
- Výpis seznamu souborů s čísly i-nodů: **ls -i**
- Výpis informace z i-nodu (není v normě): **stat**

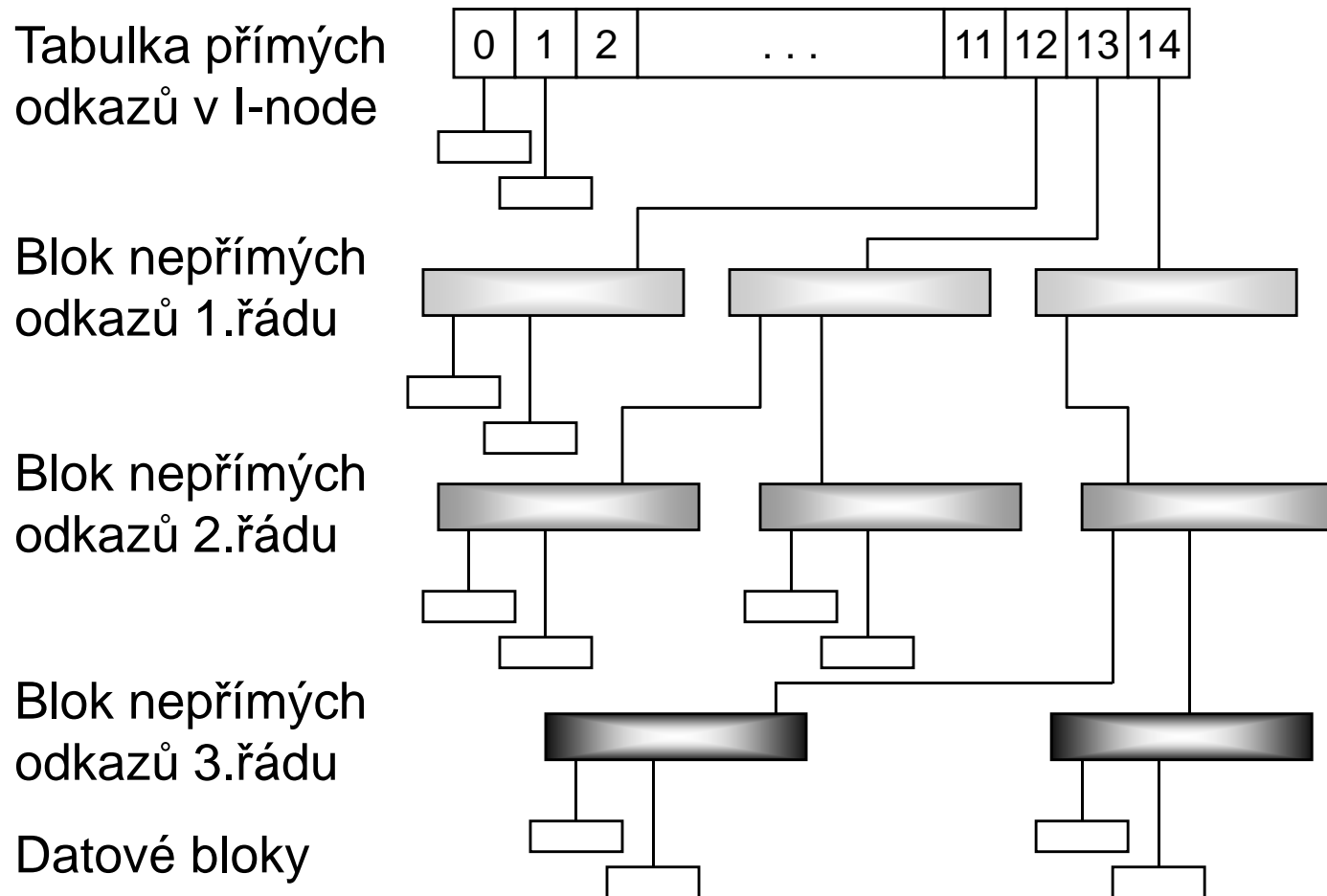
Linky


```
ln /etc/passwd passwd
```

```
ln -s ../etc/passwd passwd  
(zacyklení: Too many symlinks)
```

Adresace datových bloků

Obecné příkazy

- kopírování souboru: `cp [-pR]`
- přesun (resp. jen přejmenování) souboru: `mv`
- smazání souboru: `rm [-rfi]`
- změna data a času: `touch [{ -tčas | -rsoubor }]`
- změna aktuálního adresáře: `cd`
- cesta k aktuálnímu adresáři: `pwd [-P]`
- vytvoření adresáře: `mkdir [-p] [-mmode]`
- zrušení adresáře: `rmdir`

- není undelete !

Výpis souboru

- výpis (zřetězení) souborů: **cat** [*files*]
- výpis souborů po stránkách: **more**, **pg**, **less**
- výpis začátku souboru: **head** [**-n** *n*] [*files*]
- výpis konce souboru: **tail** [{**-n**|**-c**} [**+**]*n*] [**-f**] [*files*]
- výpis souboru pro tisk: **pr**
- výpis souboru s číslováním řádek: **nl**
- počet bytů, slov a řádek: **wc** [**-cwl**]
- kopírování na výstup a do souboru: **tee** [**-a**] *file*

- výpis binárního souboru: **od** [**-tfmt**] [**-joff**] [**-Nlen**]
- výpis řetězců: **strings**

Příkaz `more`

- Volání:

`more [-n] { +line | +/regexp | } [files]`

- Příkazy (* - může předcházet prefix počtu *k*):
 - `mezera`, `d` ... další stránka, půl stránky (*)
 - `Enter` ... další řádka (* - *k* nastaví default)
 - `s`, `f`, `b` ... přeskoč *k* řádek, stránek, stránek zpět (*)
 - `/regexp`, `n` ... hledej *k*-tý výskyt řetězce (*)
 - `'` ... návrat na začátek hledání
 - `!cmd`, `v` ... start shellu, editoru
 - `=`, `h` ... výpis pozice, helpu
 - `:n`, `:p` ... přechod na další soubor

Tisk

	<u>SUSv3</u>	<u>System V</u>	<u>BSD</u>
• tisk:	<code>lp [file]</code>	<code>lp [file]</code>	<code>lpr [file]</code>
	<code>-d printer</code>	<code>-P printer</code>	<code>-d printer</code>
• výpis stavu tisku:		<code>lpstat job</code>	<code>lpq job</code>
			<code>-d printer</code>
• zrušení tisku:		<code>cancel job</code>	<code>lprm job</code>
			<code>-d printer</code>
- popis „tiskáren“: `/etc/printcap`
 - implicitní tiskárna: proměnná `PRINTER`
 - spool-oblast: `/var/spool/*`
 - formátování tisku: `pr`, `mpage`

Zpracování textu

- porovnávání souborů resp. adresářů:

```
diff [ -bBi ] { -e | -Cn | -rqs } file1 file2
```

```
comm [ -123 ] file1 file2    (musí být setříděné)
```

- výběr polí z řádek souboru (nemění pořadí polí):

```
cut [ -s ] { -clist | -flist -dchar } [files]
```

- spojení souborů „po sloupcích“ resp. řádek souboru:

```
paste [[ -s ] -dchars ] [files]
```

- rozdělení souboru po řádcích n. blocích:

```
split [{ -llines | -bbytes[{k|m}] } ] [ file [ name ] ]
```

- konverze znaků:

```
tr [-cds] table1 [table2] př.: tr 'A-Z\n' 'a-z:'
```

Příkaz `sort`

- Volání:
`sort [-s] [-k beg[, end][mod]] [-td] [-ucm] [files]`
- Setřídí soubory na výstup resp. do souboru (`-o file`)
- Zadání třídícího pole:
 - *beg* ... pozice prvního znaku, *end* ... pozice posledního
 - tvar: *field[.char]* ... číslování od 1
- Modifikátory: **b** (bez mezer), **f** (ignorecase),
n (čísla), **r** (opačně)
- Přepínače: **t** (oddělovač pole, default: posloupnost mezer),
u (vyluč stejné klíče), **m** (merge only),
c (check only), **s** (stable - není v normě)
- Pozor na lokální nastavení (`LC_ALL=C`)
- Podobný příkaz: `uniq` (netřídí, umí např. vypsát počty)

Příkaz `find`

- Volání: `find cesta... podmínka... akce`
- Podmínky:
 - `name, path, size, type, links, inum, fstype`
 - `user, group, perm`
 - `atime, ctime, mtime, newer`
 - hloubka vnoření ve stromě
 - negace (`!`), `-o`, `-a`, závorky
 - číselné hodnoty: `n`, `+n`, `-n`; názvy souborů: wildcardy
- Akce:
 - `print` (typicky default)
 - `exec`; umístění jména: `{ }`, konec příkazu: středník
- Příklad:
`find / -name *core -atime +7 -exec rm { } ";"`
- Hledání spustitelných souborů: `which`, `whereis`

Příkaz `dd`

- Provádí kopírování a konverzi dat
- Název a syntaxe parametrů odvozena od JCL příkazu DD (Data Definition) systému IBM 360
- Parametry:
 - `if=file` - vstup (impl. standardní vstup)
 - `of=file` - výstup (impl. standardní výstup)
 - `bs=expr` - velikost bloku ($n[k][xn[k]]...$)
 - `count=n` - počet bloků
 - `skip=n` - posun od začátku (seek)
 - `conv=c[,c]...` - konverze
- Konverze ASCII/EBCDIC, pevná délka řádky/LF
- Příklad:

```
dd if=soubor bs=8 count=1
```

Příkaz `join`

- Provádí databázový *join* - slítí souborů podle rovnosti záznamů v dané klíčové položce
- Přepínače:
 - `-t c` - oddělovač polí [posloupnost bílých znaků]
 - `-{1|2} f` - číslo klíčového pole v souboru 1 resp. 2 [1]
 - `-a n` - ze souboru *n* se berou i nespárované řádky
 - `-v n` - ze souboru *n* se berou jen nespárované řádky
 - `-e str` - náhrada za chybějící pole []
 - `-o list` - přesný tvar výstupu [klíč a pak všechna pole]
- Formát popisu výstupu:
 - seznam polí oddělených čárkami nebo mezerami, příp. zapsaný do více parametrů
 - tvar pole: `n.f` resp. `0`
- Ilustrační příklad:

```
ls -l | tr -s ' ' : |  
join -1 3 -t : -o1.9,2.3 -
```

Příkaz `xargs`

- volání: `xargs cmd`
 - zavolá příkaz `cmd`, jako argumenty doplní obsah standardního vstupu
 - př.: `xargs rm < soubory_ke_smazani`
- volání: `xargs { -Llines | -nwords } cmd`
 - opakuje příkaz, jako argumenty doplní vždy text z `lines` řádek standardního vstupu resp. každých `words` slov standardního vstupu
- volání: `xargs -I fn cmd`
 - opakuje příkaz pro každou řádku standardního vstupu, její text doplní do příkazu na místa označená `fn`
 - př.: `ls *.c | xargs -I{} cp -p {} {}.bak`

Archivace

- archivace adresářů: `tar {c | t | x} [f file] [files]`
 - př.: `tar cf - . | ssh host tar xf -`
 - distribuce SW balíků
- v normě nahrazen příkazem `pax`
- komprese souborů
 - historický standard (`.Z`): `compress`
 - GNU (`.gz`): `gzip`, `gunzip`
- systémová záloha: `backup`, `dump`, `restore`
- zálohování po síti: `rdump`, `rrestore`

Řádkové editory

- ed** - editor dostupný často i v diagnostickém režimu
- edituje kopii souboru, opravy je nutno zapsat zpět
 - příkazy se berou ze standardního vstupu
 - dávková editace (**ed**-skripty)

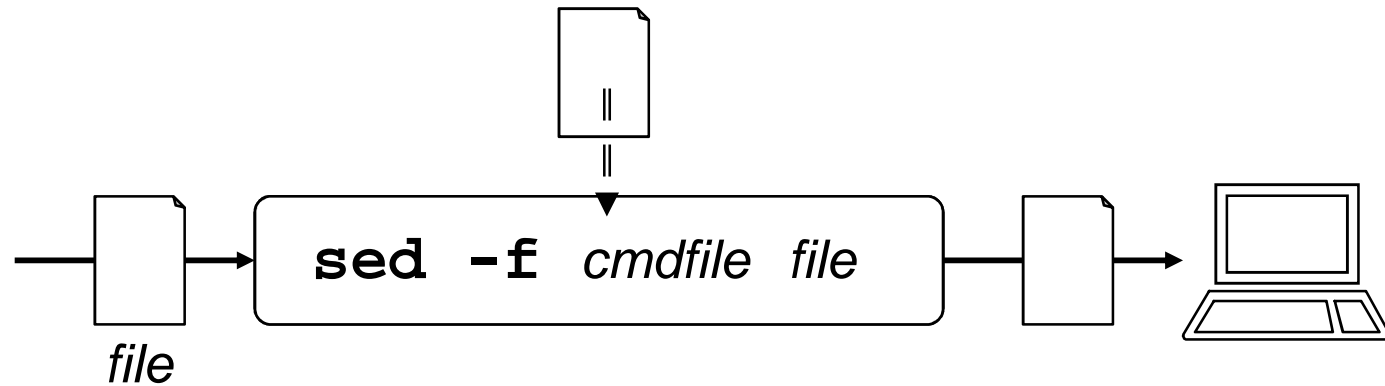
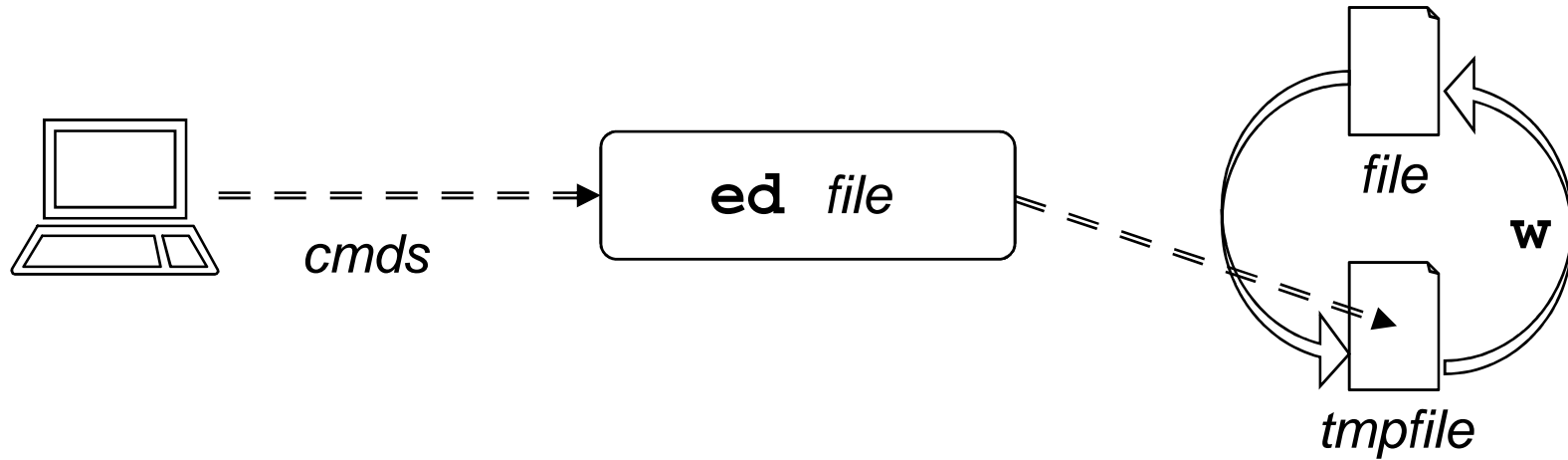
- volání: **ed soubor**

- sed** - stream editor
- edituje vstupní proud, výsledek píše na výstup
 - editovací příkazy jsou součástí volání

- volání: **sed příkazy [soubor ...]**

- příklad: `hostname | sed 's/\.*//'`

Schéma práce ed a sed

Formát příkazu, adresa řádku (ed)

- Syntaxe příkazů:

$[adresa[, adresa]]příkaz[parametry]$

- V každém okamžiku je jedna řádka aktuální
(na začátku poslední, dále poslední řádka minulého příkazu)
- Formáty zápisu adresy a jejich význam:
 - aktuální řádka (obvyklý default)
 - $\pm[n]$ řádka relativní k aktuální řádce
 - n řádka s absolutním číslem n (číslováno od 1)
 - $\$$ poslední řádka souboru
 - $/pat/$ následující řádka obsahující vzorek
 - $?pat?$ předcházející řádka obsahující vzorek
 - $'x$ řádka označená značkou (písmenem) x
 - $adr\pm[n]$ řádka relativní k řádce s adresou adr

Základní regulární výrazy (*ed*, *sed*, *vi*)

Způsob definování řetězců v řadě utilit. Metaznaky:

- `.` ... jakýkoliv znak
- `[list]`, `[^list]` ... jakýkoliv znak z výčtu, z doplňku výčtu
př.: `[a-zA-Z0-9_]`, `[^]`, `[]^-`
- `[[:třída:]]` ... jakýkoliv znak z třídy
př.: `[[:alnum:]]`, `[[:xdigit:]]`
- `^`, `$` ... začátek a konec řádky (na začátku/konci regexpu)
- `\c` ... metaznak použitý jako znak (např.: `\.` je tečka)
- `exp*` ... libovolné opakování posledního podvýrazu
př.: `a*`, `[0-9][0-9]*`
- `exp\{n\}`, `exp\{m,[n]\}` ... opakování *n*krát, *m-n*krát
- `\(, \), \n` ... uzávorkování části vzoru, zpětná reference
př.: `\(ab\)*`, `A\(.\)1A`

Poziční příkazy editoru ed

Příkazy s aktuální řádkou jako implicitní adresou,
příkazy označené * nemohou pracovat s blokem:

print, num, list ... tisk, s čísly, včetně řídicích znaků

delete ... mazání řádek

append*, change, insert* ... vkládání řádek (ukončení: tečka)

```
př.: 0a
      nový radek 1
      nový radek 2
      .
```

move, to ... přesun, kopírování řádek

```
př.: /begin/, /end/ t $
```

mark* (**k**x) ... nastavení značky x (písmeno)

join ... spojení řádek (maže LF, impl. +1)

substitute ... náhrada řetězců

Příkaz `substitute` (`ed`)

Formát:

`s / pattern / replacement / {g|n}`

První znak za názvem příkazu definuje oddělovač

př.: `s / \ / $ / /` nebo `s = / $ = =`

Vzor je regulární výraz, náhrada je text s metaznaky:

- `\n` ... zpětná reference (pomalá!)
př.: `s / \ (. * \) \ (. * \) / \2 \1 /`
- `&` ... celý původní text pokrytý regexpem
př.: `s / . * / (&) /`

Globální nahrazování hledá další výskyt regexpu až za místem, které se naposledy modifikovalo:

př.: `s = / \ . / = / =g` ... nenahradí „/ . / . /“

Hvězdička „absorbuje“ maximální vyhovující řetězec:

př.: `s / \ (. * \) - / \1 /` ... smaže poslední mínus

Globální příkazy editoru ed

Příkazy s implicitní adresou „celý soubor“:

global, invert (**v**) ... provedení příkazu na vybraných řádkách
g / pattern / cmd [**\<LF>cmd**]

write (**w** [*file*]) ... uložení (pod stejným jménem)

(v případě udání rozsahu se zapíší jen dané řádky!)

w file ... připsání do souboru

w! cmd ... zápis do roury

Příkazy s implicitní adresou „poslední řádka souboru“:

read (**r** [*file*]) ... vložení textu souboru

= ... výpis čísla řádky

Nepoziční příkazy editoru `ed`

Příkazy bez adresy:

<code>undo</code>	... zrušení poslední opravy
<code>edit (e [file])</code>	... (znovu-)otevření souboru
<code>file (f file)</code>	... změna jména editovaného souboru
<code>quit</code>	... ukončení editace
<code>help</code>	... nápověda k poslední chybě

Příklady použití příkazu `global`

- `g/integer/s//longint/g`
„prodlouží“ program
- `g/procedure/i\
{ begin of procedure }\
.`
před procedurami odřádkuje (s komentářem)
- `g/^Chapter/ . W index\
./ W index`
napíše seznam kapitol
- `g/^/ m 0`
napíše soubor pozpátku

Příkaz `grep`

- Původ názvu: `g/re/p`
- Varianty:
 - `egrep` (`-E`, *extended* - rozšířené regulární výrazy)
 - `fgrep` (`-F`, *fixed* - pouze pevné řetězce)
- Přepínače:
 - `-c`(*count*), `-l`(*listfiles*), `-n`(*number*), `-q`(*quiet*)
 - `-i`(*ignorecase*) , `-x`(*exact*), `-v`(*invert*)
 - `-e` *expression*, `-f` *filename*
- Rozšíření:
 - `-w`(*word*) , `-H`(*head*)
 - `-n` ... vypiš *n* řádek před a po nalezené
- Rychlá implementace regexpů!

Filtr `sed`

- stream editor
- edituje vstup (typicky výstup jiného programu)
- výsledek editace (a/nebo příkazů tisku) vypisuje
- volání:

```
sed [-n] { [-e] cmd | -f script } [file]
```

- příkazy analogické jako v `ed`
- oddělují se středníkem nebo koncem řádky
- provádějí se v pořadí zápisu
- příkaz nesmí končit mezerou

Formát příkazu, adresa řádku (*sed*)

- Syntaxe příkazů:

[adresa[, adresa]] příkaz[parametry]

- Neexistuje institut aktuální řádky, pokud není adresa uvedena, příkaz platí pro každou řádku
- Formáty zápisu adresy a jejich význam:
 - n* řádka s číslem *n* (číslováno od 1)
 - \$* poslední řádka
 - /pat/* každá řádka obsahující vzorek
- Doplněk adresního rozsahu: *adresa ! příkaz...*
- Složený příkaz: *adresa {
 příkazy...
 }*
- Komentář: *# komentář...*

Příkazy editoru `sed` (I)

- příkazy `ed`:
 - `p`, `d`, `s`, `w`, `q`
 - `a`, `c`, `i`
 - příkaz `i` nové řádky kromě poslední se ukončují „\`\`“:

```
sed '3a\  
ctvrta\  
pata'
```
- parametry příkazu `substitute`
 - `p` ... řádka se po modifikaci vypíše na výstup
 - `w file` ... řádka se po modifikaci vypíše do souboru
- konverze znaků
 - `y / intable / outtable /`
 - funkce analogická příkazu `tr`

Příkazy editoru sed (II)

- řízení toku
 - **n**(ext) ... konec práce s řádkou, načtení další řádky
 - **:** *label* ... definice návěští
 - **b**(ranch)[*label*] ... skok na návěští (na konec)
 - **t**(est) [*label*] ... podmíněný skok
(skočí, pokud od posledního načtení řádky nebo vykonání příkazu `test` byla provedena substituce)

Příklad:

```
:loop
```

```
s: /\ . / : / : g
```

```
t loop
```

... vypustí z cesty všechny sekvence „/ . /“

Příkazy editoru `sed` (III)

- více řádek v pracovním prostoru (oddělovač: `\n`)
 - **N**(ext) ... připojení další řádky ze vstupu
 - **P**(rint) ... tisk první řádky z prostoru
 - **D**(elete) ... vymazání první řádky z prostoru

Příklad:

```
:loop
/foo([ ^ ]*$/ {
    N
    b loop
}
/foo(/s/);/, true);/
```

... přidá i k víceřádkovým voláním funkce parametr

Příkazy editoru *sed* (IV)

- odkládací prostor (*hold space*)
 - **h**, **H**(old) ... kopie (append) do odkládacího prostoru
 - **g**, **G**(et) ... kopie (append) do pracovního prostoru
 - **x**(change) ... záměna obsahu prostorů

Příklad:

```
/procedure/h
/^end/ {
    p
    g
    s/procedure/{ end of/is/ *(.*/ }/
}
```

... přidá za konec procedury komentář s názvem

Příklady použití příkazu `sed` (I)

- `sed /record/,/end/d program.pas`
vypíše program bez definic rekordů
- `sed '/procedure/i\
{ begin of procedure }' program.pas`
vypíše před procedurami komentář
- `sed '1p;$p' program.pas`
vypíše zduplikovaně první a poslední řádku
- `sed -n '4,6!p' program.pas`
vypíše soubor bez druhých tří řádek

Příklady použití příkazu sed (II)

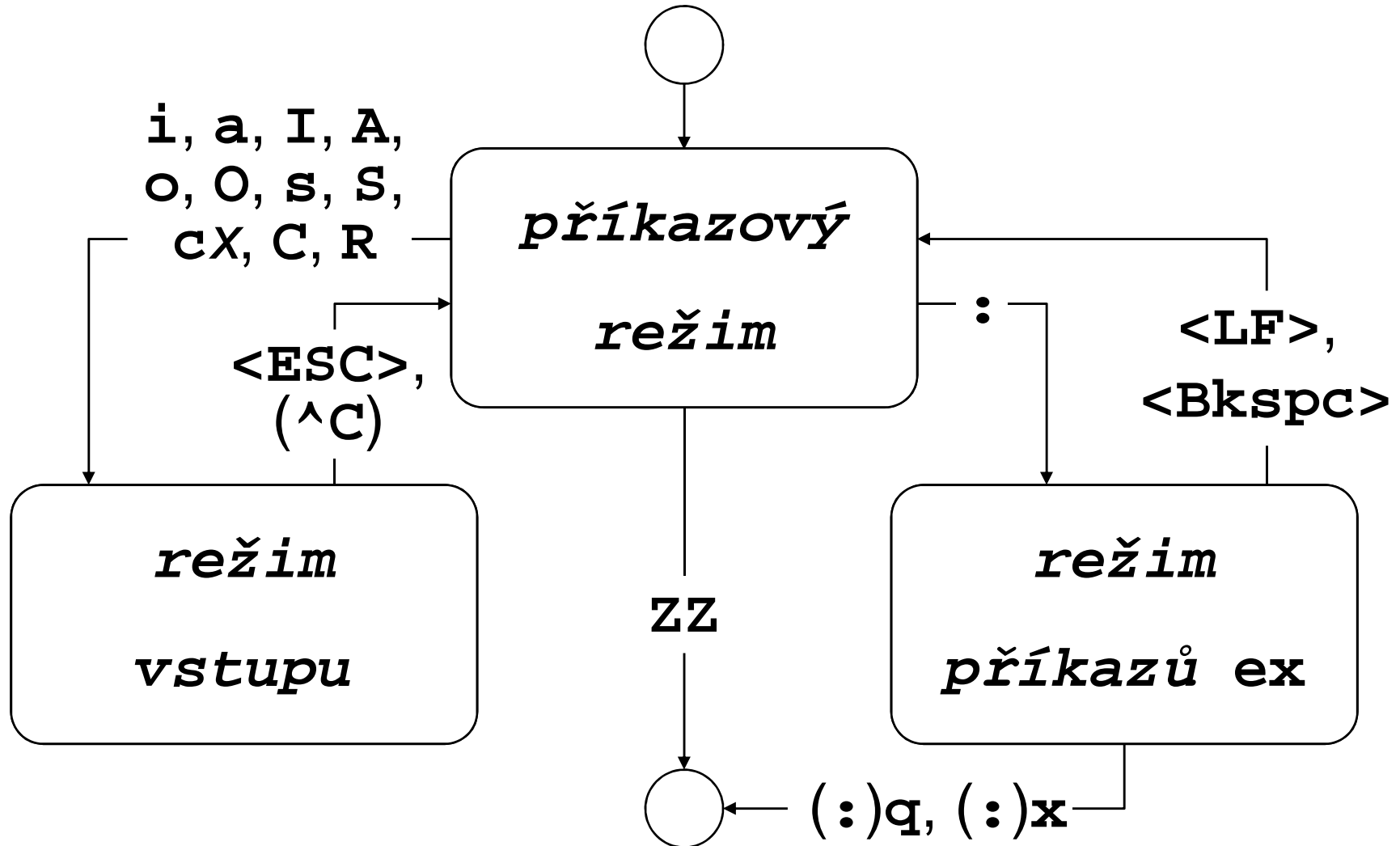
- `sed 's/:.*//;s/$/./' /etc/passwd`
výsledek: forst.
- `ls *.c | sed 's/\(.*\)./cp -p & \1.bak/'`
výsledek: cp -p test.c test.bak
- `echo ab | sed 's/a/b/;s/b/a/'`
výsledek: ab
správně: `y/ab/ba/`
nebo: `s/a/\`
`/g;s/b/a/g;s/\n/b/g`
- `sed 's/.*:\(.*\) \(.*\):.*\/\2 \1/' /etc/passwd`
výsledek: Cooper:/home/spock Sheldon
správně: `s/.*:\(.*\) \([^\:]*\) :.*\/\2 \1/`

Editor `vi`

- visual editor
- geneze: `ed` ⇒ `ex` ⇒ `vi`
- celoobrazovkový editor
- dostupný na všech UNIXech
- široká paleta příkazů
- malé nezbytné minimum příkazů
- editace kopie souboru
- volání:

```
vi [-rR] {+[line] | +/pattern} [files]
```


Režimy práce vi

Základní příkazy `vi`

- `vi soubor ...` vyvolání editoru
- `i ...` zahájení vkládání textu
- *vkládaný text*
- `<ESC> ...` ukončení vkládání textu
- `h, j, k, l ...` pohyb po textu
- `/vzorek ...` hledání vzorku
- `x, dd ...` mazání znaku, řádky
- `A ...` vkládání na konec řádky
- `J ...` spojení řádek
- `ZZ, :x ...` ukončení editace
- `:q!` ... zrušení editace

Příkazy pro pohyb (I)

Před příkazy může předcházet opakovací faktor k

- **h** (<BKSPC>), **j**, **k**, **l** (<SPACE>) ... o k míst (←, ↓, ↑, ⇔)
- **w**, **b**, **e**, **W**, **B**, **E** ... o k slov (vpřed, vzad, na konec resp. s ignorováním interpunkce)
- **(**, **)**, **{**, **[** ... na začátek (následující) věty, **§**, sekce
- **+** (<LF>), **-** ... začátek následující (předchozí) řádky
- **\$**, **0**, **^** ... konec řádky, začátek, první nemezerový znak
- **fX**, **FX**, **tX**, **TX**, **;**, **,** ... znak x na řádce (dopředu, dozadu), znak před x , znak za x , opakuj, opakuj v opačném směru
- **/regexp**, **?regexp**, **/**, **?**, **n**, **N** ... hledání vzoru dopředu, dozadu, opakuj vzor, opakuj hledání, opakuj obráceně
- **^F**, **^B**, **^D**, **^U** ... stránka dopředu, dozadu, půl stránky

Příkazy pro pohyb (II)

Příkazy předchází absolutní hodnota k :

- $k|$... k -tá pozice na řádce
- $[k]\mathbf{H}$... posun na k -tou řádku na obrazovce [1]
- $[k]\mathbf{L}$... posun na k -tou řádku od konce obrazovky [1]
- \mathbf{M} ... posun na prostřední řádku na obrazovce
- $[k]\mathbf{G}$... posun na k -tou řádku souboru [poslední]

Práce se značkou x (malé písmeno):

- $\backslash x$... posun na pozici označenou značkou x
- $\backslash \backslash$... posun na poslední označenou pozici
- $'x$... posun na začátek řádky se značkou x
- $' '$... posun na začátek naposledy označené řádky

(označení se provede příkazem $\mathbf{m}x$)

Vkládání textu, opravy

Před příkazy může předcházet opakovací faktor k

- **i**, **a**, **I**, **A** ... vkládání před (za) kurzor, řádku
- **o**, **O** ... vkládání do nové řádky pod (nad) aktuální (open)
- **~** ... změna (malé/velké) písmena pod kurzorem *
- **rx** ... přepis znaku pod kurzorem znakem x *
- **R** ... zahájení režimu vstupu v přepisovacím módu
- **cm** ... náhrada textu od kurzoru do pozice dané příkazem pro pohyb m
- **cc**, **C** ... náhrada celé řádky resp. do konce řádky
- **s**, **S** ... smaž znak (řádku) a přejdi do režimu vstupu

Příkazy označené * nepřepínají do režimu vstupu.

Mazání, práce s buffery

Před příkazy může předcházet opakovací faktor k

- x, X ... mazání znaku pod (před) kurzorem
- dm ... mazání textu od kurzoru do pozice dané příkazem pro pohyb m
- dd, D ... mazání celé řádky resp. do konce řádky

Smazaný text se uloží do očíslovaného bufferu.

- p, P ... vložení bufferu za (před) kurzor (příp. řádku)
- $"np, "nP$... vložení n -tého posledního bufferu
- $"xp, "xP$... vložení bufferu x (x je malé písmeno)

Vložení textu do (pojmenovaného) bufferu:

- $["x]ym$... vložení textu po pozici danou příkazem m
- $["x]yY, ["x]Y$... vložení řádky

Další příkazy `vi`

- `.` ... opakování posledního editačního příkazu
- `u` ... zrušení efektu posledního editačního příkazu
- `U` ... obnovení řádky do původního stavu
- `J` ... slepení řádky s následující
- `%` ... skok na odpovídající `)`, `]` nebo `}` (nikoliv `>`)
- `^L` ... obnovení obrazovky
- `z<LF>`, `z.`, `z-` ... scrollování, aktuální řádka se octne na začátku (uprostřed, na konci) obrazovky
- `^E`, `^Y` ... scrollování o řádku
- `^G` ... vypsání informace o poloze v editovaném souboru
- `!m cmd`, `!!cmd` ... použití bloku textu jako vstup a jeho nahrazení výstupem příkazu `cmd`
- `<m`, `>m` ... indentace
- `@x` ... provedení příkazů uložených v bufferu `x`
- `^W`, `^V` ... (režim vstupu) smazání slova, vstup řídicího znaku

ex - rozšíření příkazů (I)

- adresy mohou být odděleny středníkem - aktuální se stává první řádka místo poslední
- rozšíření příkazu **substitute**
 - parametr **c** ... nahrazování s potvrzováním (**y<LF>**)
 - metaznak **~** v regexpu ... předchozí výraz
 - sekvence **\< a \>** v regexpu ... začátek a konec slova
 - sekvence **\u**, **\l**, **\U** a **\L** v řetězci náhrady
... převod malá/velká (platí na celé slovo)
- nové příkazy
 - **co** (kopíruj, alias příkazu **t**)
 - **j(oin)[!]** ... spojení řádek, po **.** přidává dvě mezery, po **)** žádnou, jinak jednu (**!** ... bez mezer)
 - **ya(nk)[x]**, **pu(t)[x]** ... práce s (pojmenovanými) buffery

ex - rozšíření příkazů (II)

- **sh**, **!cmd** ... spuštění shellu, příkazu
- **so**(urce) ... provedení souboru
- **w!**, **w>>** ... zápis do read-only souboru, na konec souboru
- **x**, **wq** ... uložení souboru a ukončení editace
- **q!** ... ukončení editace bez uložení změn
- **n[!]** ... editace dalšího souboru (bez uložení změn)
Pojmenované buffery, poslední regexp a editační příkaz zůstávají zachovány.
- **e[!]** [*file*] ... editace jiného souboru (% je symbol pro aktuální jméno souboru, # pro poslední použité jméno)
- **ab** *word string*, **una** ... zkratka
- **map[!]** {*char* | #*n*} *string*, **unm** ... mapování znaku resp. funkční klávesy (pro režim vstupu); řídicí znaky přes ^v

Nastavení editoru **vi**

Nastavování příkazem **set**, výpis **set all**

- **autoindent**, **ai** ... odsazování nových řádek [**noai**]
- **directory=dir**, **dir** ... pracovní adresář [**=/tmp**]
- **ignorecase**, **ic** ... ignorecase při hledání [**noic**]
- **number**, **nu** ... čísla řádek [**nonu**]
- **shell=path**, **sh** ... cesta k shellu [**=/bin/sh**]
- **showmatch**, **sm** ... hledání závorek [**nosm**]
- **tabstop=n**, **ts** ... velikost tabelátoru [**=8**]
- **wrapscan**, **ws** ... hledání přes konec souboru [**ws**]
- **wrapmargin=n**, **wm** ... pravý okraj pro zalamování [**=0**]

Předvolby `ex` a `vi`

Před spuštěním editoru se provedou `ex`-příkazy uložené v:

- proměnné `EXINIT`
- domovském adresáři ve scriptu `.exrc`
- aktuálním adresáři ve scriptu `.exrc`

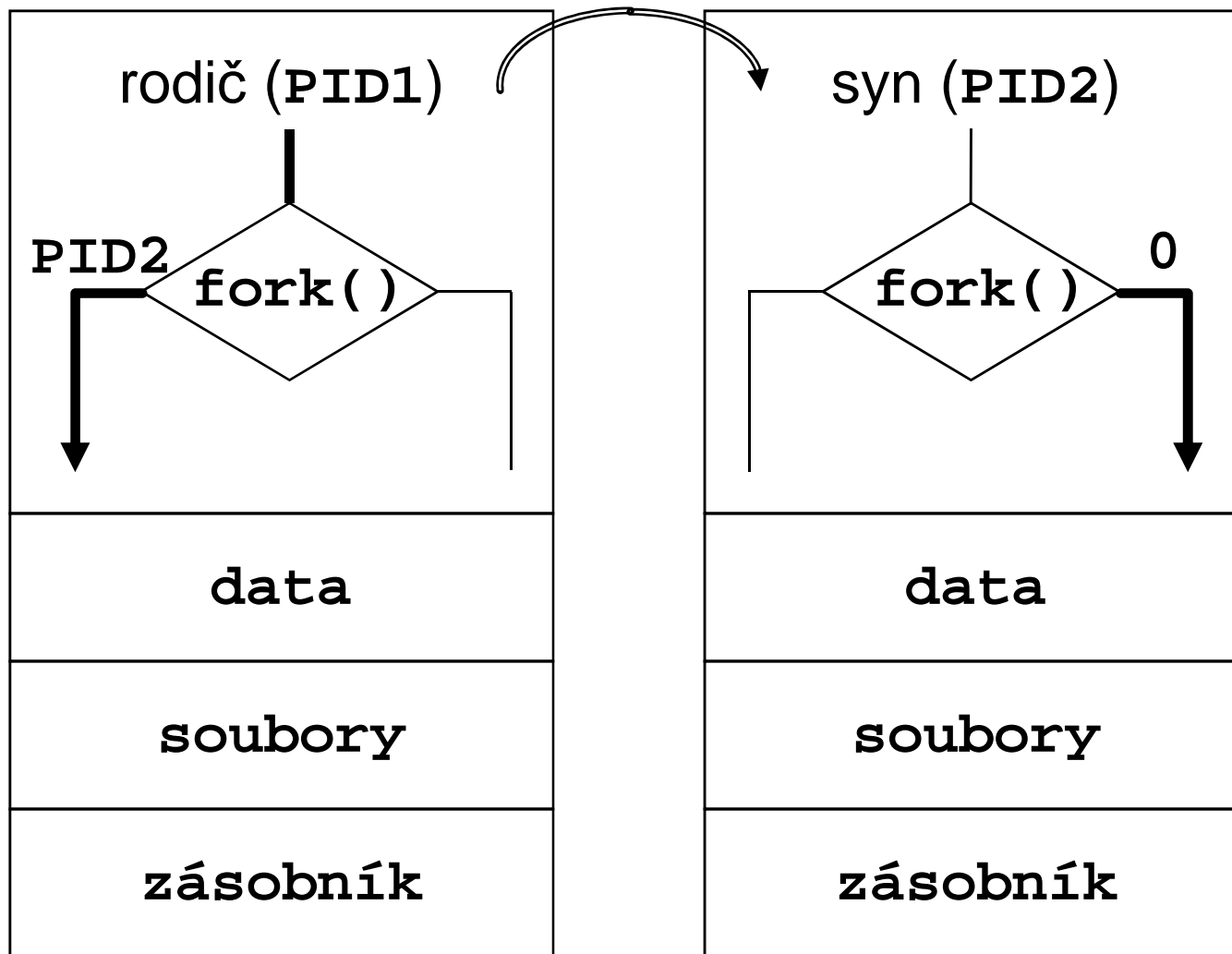
pokud je nastavena volba `exrc` (implicitně vypnuta)

Příkazy se zapisují bez úvodní dvojtečky (jako v `ex`).

Proces

- prováděný program ... (nejméně jeden) proces
- plánování procesů - priorita
- příkaz `ps`
- PID
- rodičovský proces \Rightarrow synovský proces
- kontext procesu
 - paměť, soubory, systémové proměnné,...
- komunikace
 - signály, roury, sockety, sdílená paměť,...
- návratová hodnota (0..255)
- běh na popředí, na pozadí, daemon

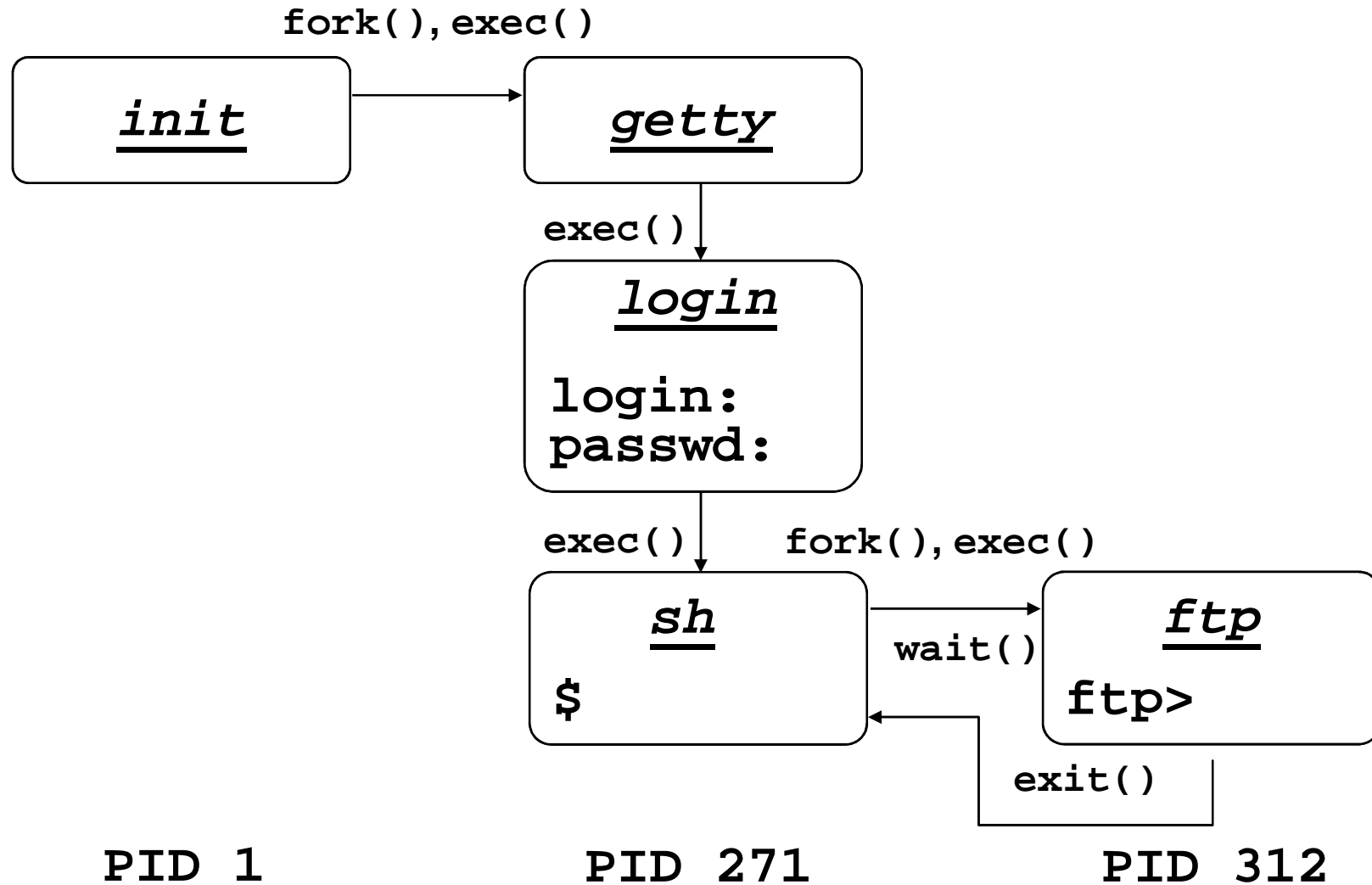
Vznik procesu

Funkce na řízení procesů

- `fork()` ... vytváří kopii rodičovského procesu; je třeba ošetřit chybu „Cannot fork“
- `exec()` ... překryje adresní prostor procesu zadaným programem
- `wait()` ... (rodičovský proces) čeká na skončení potomků
- `exit()` ... ukončí proces a předá rodičovskému procesu návratovou hodnotu

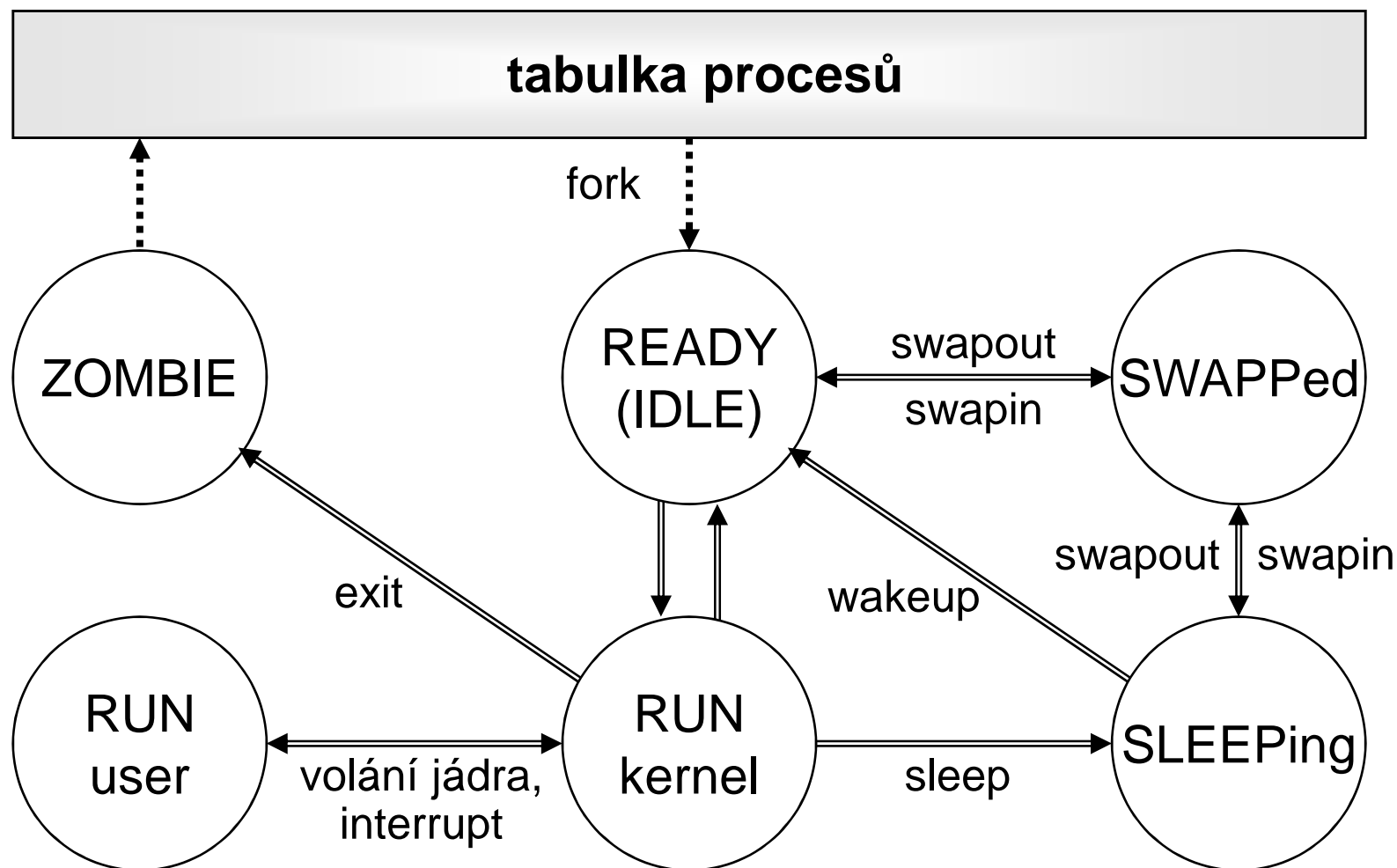
Uživatelská relace

Kontext procesu

- z hlediska uživatele
 - kód, data, zásobník
 - otevřené soubory
 - systémové proměnné (*environment*)
- z hlediska systému
 - obecné registry, programový čítač, stavový registr procesoru, ukazatel do zásobníku, registry pro operace v pohyblivé řádové čárce, registry mapování paměti
 - paměť, kterou proces dosud adresoval v uživatelském režimu
 - paměť v prostoru jádra, která je s daným procesem spojena (např. systémový zásobník procesu)

Stavy procesu

Priorita procesu

- Jeden z faktorů používaných pro plánování procesů
- Kladné číslo (čím vyšší, tím je proces „hodněší“)
- Synovský proces dědí prioritu od otce
- Při startu je možné stanovit jinou prioritu
`nice -n incr cmd`
- Inkrement obvykle povolen v rozsahu -20 až +20
- Pouze root může zadávat záporné hodnoty
- Procesu lze změnit prioritu
`renice -n incr PID...`

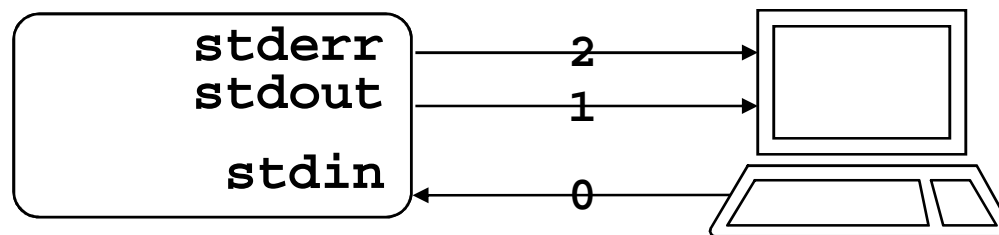
Příkaz ps

- **PID, TTY, STAT, TIME** a **COMMAND** vlastních procesů

	<u>System V</u>	<u>BSD</u>	<u>POSIX</u>
• výběr procesů:	-e (<u>e</u> very)	-a (<u>a</u> ll users) -x (no tty)	-A (<u>A</u> ll)
	-p <i>PIDs</i>	-t <i>ttys</i>	-U <i>users</i> -G <i>grps</i>
• obsah výpisu:	-l (<u>l</u> ong), ...	-l (<u>l</u> ong), ...	
	-okey, ... (pouze vyjmenované sloupce)		
	-Okey, ... (sloupce navíc)		
• třídění: (<i>PD program top</i>)	-r (<u>r</u> cpu) -m (<u>m</u> em)		

Proces a I/O

- přístup ke vstupním a výstupním souborům přes tzv. *file-descriptor*
 - 0 - standardní vstup (**stdin**)
 - 1 - standardní výstup (**stdout**)
 - 2 - standardní chybový výstup (**stderr**)
 - ... - další otevřené soubory

Komunikace mezi procesy

- zasílání signálů
 - asynchronní řízení
 - informace typu: nastala událost N
- vstup/výstup přes roury
- System V Interprocess Communication
 - semaforey
 - zasílání zpráv
 - sdílená paměť
- BSD Sockets
 - zasílání zpráv, vytváření proudů
 - v rámci jednoho systému (typ souboru s) nebo mezi klientem a serverem po síti

Obsluha signálů

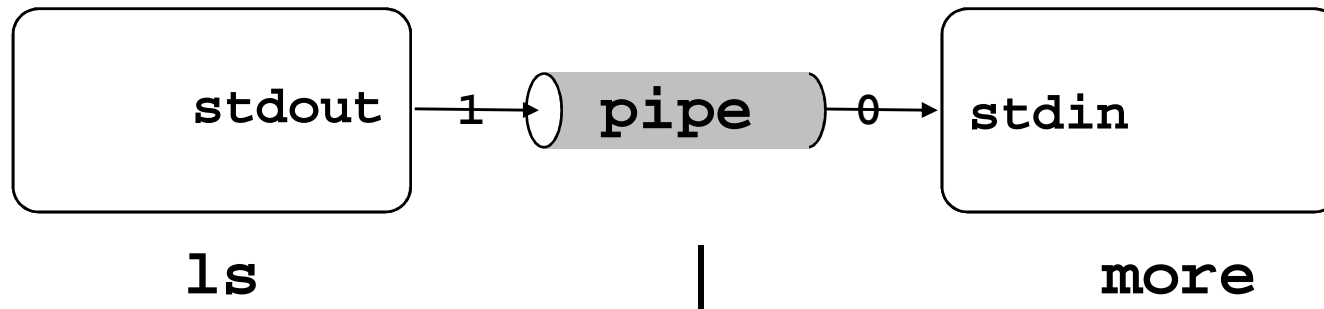
- zaslání signálu:
 - příkaz `kill [-signal] PID`
 - funkce `kill`
- ošetření signálu:
 - příkaz `trap [command] signal ...`
 - funkce `signal`, `sigaction`
 - standardní handlery: `SIG_IGN`, `SIG_DFL`, `SIG_ERR`
 - nemaskovatelné signály: `KILL`, `STOP`
- výpis signálů: `kill -l`

Nejdůležitější signály

HUP(1)	restart programu
INT(2), QUIT(3)	přerušeni uživatelem (^C, ^\)
ILL(4)	chybná instrukce
ABRT(6)	volání funkce abort
FPE(8)	aritmetická chyba
KILL(9) (nemaskovatelné)	ukončení procesu
SEGV(11)	chyba adresace
SYS(12)	chybné volání systému
ALRM(14)	přerušeni od časovače
TERM(15) (maskovatelné)	ukončení procesu (kill)
STOP(17), TSTP(18), CONT(19)	zastavení a spuštění procesu
CHLD(20)	ukončení syna
USR1(30), USR2(31)	uživatelské signály

Roury (*pipes*)

- v shellu - spojení vstupu a výstupu dvou procesů

- v programu:
 - roura s externím příkazem: `popen`, `pclose`
 - roura mezi (sub)procesy: `pipe`
- trvalé (pojmenované) roury
 - začleněny do systému souborů, typ `p`
 - vytvářejí funkce/příkazy `mknode` resp. `mkfifo`

System V IPC

- Každé instanci prostředku je přiděleno ID
- Semaforey:
 - zobecnění *P* a *V* operací [Dijkstra, Dekker]
 - ošetření *dead-locku*, havárie procesu
 - funkce: `semget`, `semop`, `semctl`
- Zasílání zpráv:
 - systém vytvoří komunikační kanál
 - funkce: `msgget`, `msgsnd`, `msgrcv`, `msgctl`
- Sdílená paměť:
 - systém přidá procesu do tabulky žádanou oblast
 - funkce: `shmget`, `shmat`, `shmdt`, `shmctl`

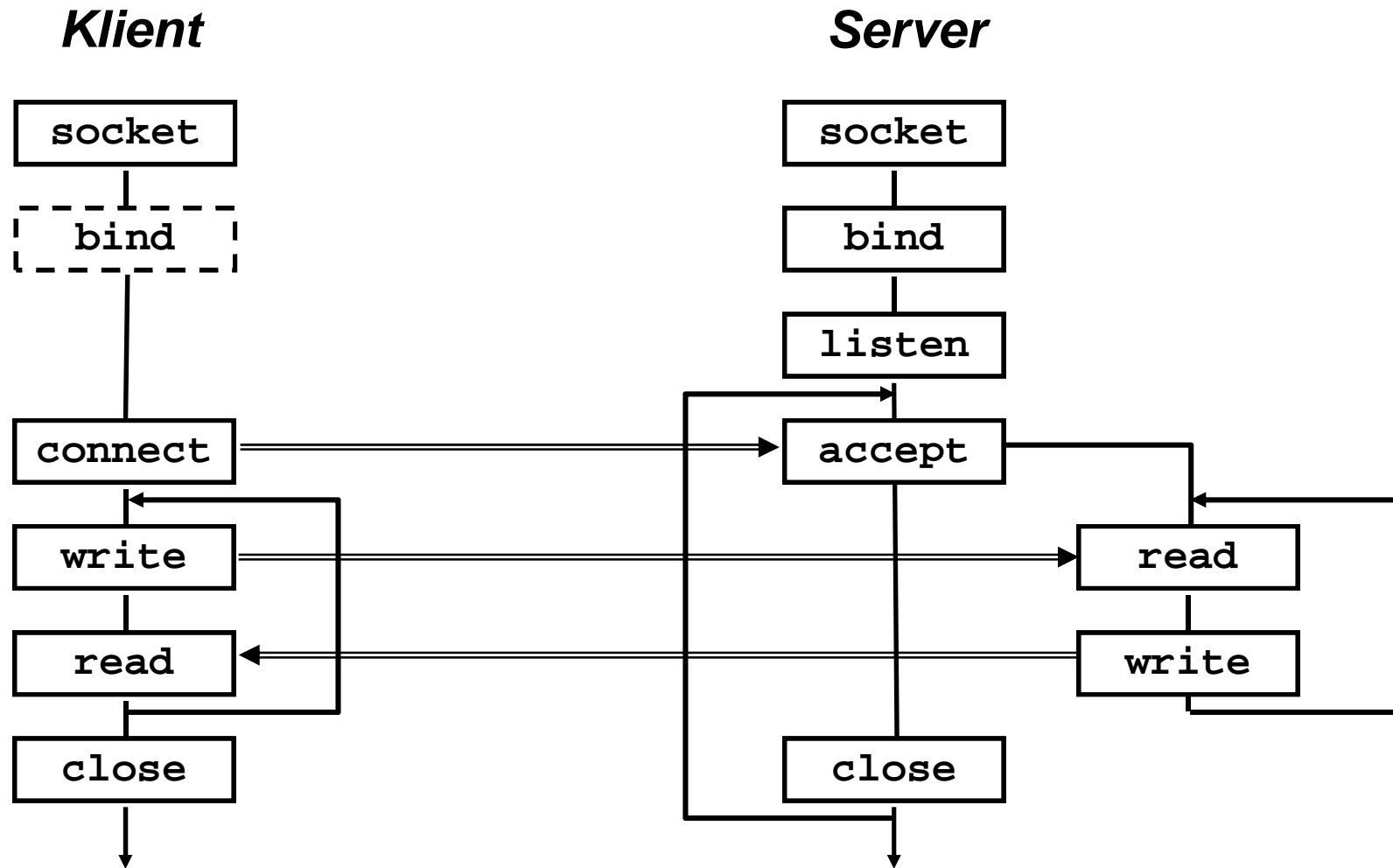
BSD Sockets

Socket - jeden konec kanálu pro klient-server komunikaci

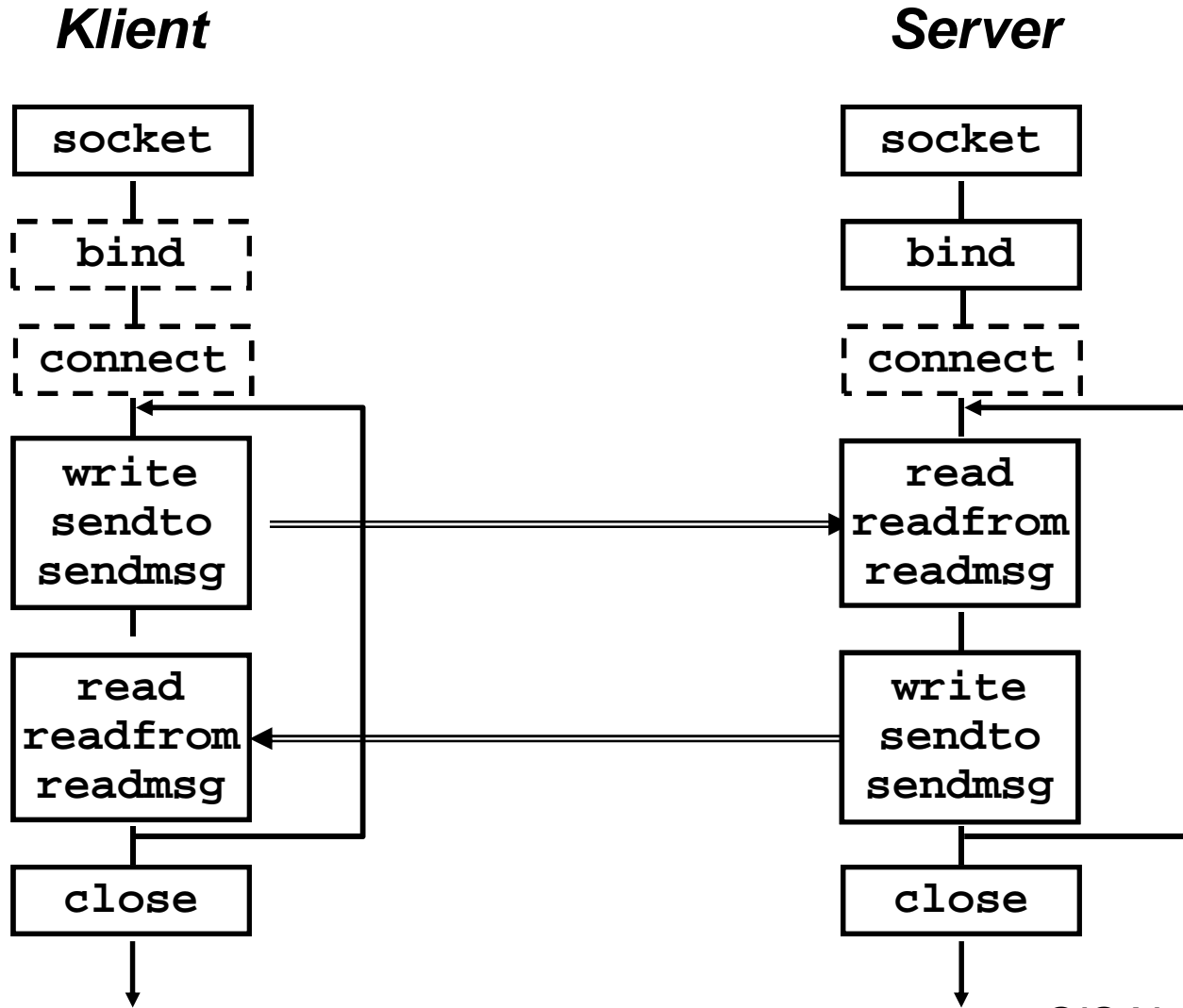
Systemové funkce:

- **socket** vytváří deskriptor podle
 - domény (*address family*): **AF_UNIX**, **AF_INET**
 - typu: virtuální okruh (*stream*), *datagram*
- **bind** přiřazuje vlastní adresu:
 - UNIX: jméno v souborovém systému (typ **s**)
 - INET: IP adresa + port
- **listen** zahájí příjem zpráv (mj. stanoví délku fronty)
- **accept** (server) přijímá požadavek na kanál od klienta
- **connect** (klient) navazuje spojení se serverem

Model TCP aplikace

Model UDP aplikace

Start síťových daemonů

- **přímý start**
 - ve startovacích skriptech
 - intenzivně využívané služby, se složitou inicializací
- **nepřímý start (on demand)**
 - provádí daemon `inetd`
 - konfigurace v `/etc/inetd.conf`:

```
bootps dgram  udp wait  root  /etc/bootpd bootpd
tftp    dgram  udp wait  nobody /etc/tftpd  tftpd /tftpboot
whois   stream  tcp nowait nobody /etc/whoisd whoisd
```

- překonfigurování: `kill -HUP PID`
- server komunikuje přes filedeskriptory 0/1

Terminál

- uživatel využívá služeb systému prostřednictvím *terminálu* - buďto skutečného nebo *pseudoterminálu*
- vlastnosti v `/etc/termcap` resp. `/etc/terminfo`
- typ terminálu v proměnné `TERM`
- (re)inicializace terminálu příkazem `tset`
- změna vlastností příkazem `stty`
(např. `stty erase char`)
- přístup na vlastní terminál přes zařízení `/dev/tty`

Řídící znaky

- některé lze předefinovat, některé závisí na shellu
⇒ nutný soulad terminálu a nastavení **TERM**
- typické sekvence:
 - Ctrl+H - backspace
 - Ctrl+S - pozastavení výpisu
 - Ctrl+Q - pokračování výpisu
 - Ctrl+C - ukončení procesu (**SIGINT**)
 - Ctrl+\ - dtto s dumpem (**SIGQUIT**)
 - Ctrl+D - konec vstupního souboru
 - Ctrl+Z - suspendování procesu (**SIGTSTP**)
další spuštění: **fg** resp. **bg**

Shell

- základní program pro komunikaci s UNIXem
- nezávislá komponenta systému
 - Bourne shell, C shell, Korn shell
- čte řádky a provádí příkazy
 - vlastní příkazy
 - programy uložené v souborovém systému
- textový preprocesor
 - metaznaky
 - proměnné
- programovací jazyk & jeho interpret
 - skripty

Základní vestavěné příkazy shellu

- `:` [*arg...*] - prázdný příkaz
- `echo` [*-n*] *text* - výpis textu (s/bez odřádkování)
- `printf` *fmt arg...* - výpis formátovaného textu
- `pwd` - výpis cesty k aktuálnímu adresáři
- `cd` [*dir*] - změna adresáře (vlastnost shellu)
- `exit` [*rc*] - ukončení shellu s návratovým kódem
- `set` {*+|-*}*opt...* - nastavení prepínačů shellu
- `ulimit` [*limit*] - nastavení uživatelských limitů
- `umask` [*mask*] - nastavení defaultního módu souborů

Formátovací direktivy `printf`

- Obecný tvar: `%[flags][width][.precision]type`
 - `%c` ... výpis jednoho znaku
 - `%s` ... výpis řetězce
 - `%u`, `%d`, `%o`, `%x` ... výpis čísla (unsign., dek., okt., hex.)
 - `%e`, `%f`, `%g` ... výpis reálného čísla
 - `%%` ... výpis procenta
- Modifikátory:
 - `%[-] width [.len] s` ... zarovnání vlevo, max. délka
 - `%[+][0]width fmt-spec` ... vynucení znaménka, ved. nul
 - `%width [.precision] fmt-spec` ... přesnost reálných čísel
- Prakticky identické formátovací direktivy se používají i pro příkaz v `awk` a funkci v jazyce C

Metaznaky

- znaky se speciálním významem (např. *, >)
- speciální význam se ruší „quotingem“:
 - zapsáním „\“ před metaznak (tzv. *escape-sekvence*)
 - uzavřením do apostrofů (ruší význam všech metaznaků)
 - uzavřením do uvozovek (neruší význam \$, `, " a \)
- platí i pro speciální význam znaků:
 - <LF> ... namísto odeslání příkazu jen pokračovací řádka
 - mezera ... několik slov jako jeden parametr
- pozor zvláště u složitějších příkazů (např. `sed 's/[0-9]*/ #/' ...`)
- komentář: ... *#komentář*

Expanzní znaky

Řetězec expanzních znaků se nahradí seznamem všech jmen souborů, které mu vyhovují.

- * - zastupuje libovolnou posloupnost znaků
- ? - zastupuje libovolný znak
- [a-f0-9] - zastupuje znak ze seznamu
- [!a-z] - zastupuje znak z doplňku seznamu

Bílé znaky se do seznamu zapisují uvozené znakem \.
Pro znaky !,], - platí stejná pravidla jako u regexpů.

Expanzi provádí shell !

Expanze nezahrnuje úvodní tečku ve jméně souboru, nepřekračuje hranici adresáře.

Proměnné v shellu

- name=value* - nastavení hodnoty
- name=value cmd* - nastavení pouze pro příkaz *cmd*
- \$name, \${name}* - použití hodnoty (textová substituce)
- \${#name}* - substituce délky hodnoty

Identifikátor - alfanumerické znaky, case senzitivní.

Proměnné mají pouze textovou hodnotu.

Substituce nenastavené proměnné - prázdný řetězec.

Výpis hodnoty proměnné: **set**, **echo "\$name"**

Proměnné lokální a proměnné prostředí (*environmentu*).

Synovskému procesu (subshell, roura) se předávají jen *exportované* proměnné (příkazem **export variable**).

Syn nemůže modifikovat proměnné otce!

Environmentové proměnné

- IFS** - oddělovač polí (Internal Field Separator), implicitně: IFS=<mezera><tab><LF>
- PS1, PS2** - prompt, prompt na pokračovací řádce
- PATH** - cesta: adresáře se spustitelnými soubory (aktuální adresář není implicitní!)
- CDPATH** - cesta pro příkaz `cd`
- TERM** - typ terminálu
- SHELL** - prováděný shell
- LOGNAME** - jméno uživatele
- HOME** - domovský adresář
- MAIL** - soubor s poštou

Podmíněná substituce proměnných

zápis	hodnota, je-li proměnná <i>name</i>	
	definována	nedefinována
<code>\${name:-value}</code>	<code>\$name</code>	<i>value</i>
<code>\${name:=value}</code>	<code>\$name</code>	<i>value</i> +nastavení <i>name=value</i>
<code>\${name:+value}</code>	<i>value</i>	“““
<code>\${name:?value}</code>	<code>\$name</code>	“““ +echo <i>value</i> a exit

Příkazové soubory - skripty

- „přímé“ volání (práva **+rx**):
script params
- volání přes shell (práva **+r**):
sh [*options*] *script params*
- vložené volání (běží ve stejném procesu shellu, nikoliv jako nová instance):
. *script*
- první řádek může obsahovat interpret a optiony:
#! *abs_path_to_interpreter* [*options*]
- startovací skripty (spouštějí se jako vložené volání):
/etc/profile, .profile

Poziční parametry, speciální proměnné

- `$n`** - n -tý parametr (skriptu), $n \leq 9$
- `$#`** - počet parametrů (skriptu)
- `$0`** - název skriptu
- `shift [n]`** - posun pozičních parametrů ($\$2 \Rightarrow \1)
- `set [--] text`** - nastavení nových pozičních parametrů
 - př.: `set a + b` \Rightarrow `$1=a, $2=+, $3=b, $# = 3`
 - `IFS=: ; set $PATH` \Rightarrow `$1=/bin, ...`
- `$*`** - všechny poziční parametry jako text
- `$@`** - dtto, ale "`$@`" je "`$1`" "`$2`" ...
- `$?`** - návratový kód posledního příkazu
- `$$`** - PID běžícího shellu
- `$!`** - PID posledního procesu na pozadí

Přesměrování vstupu příkazu

zápis	přesměrování vstupu příkazu ...
<code>cmd < file</code>	... ze souboru <i>file</i>
<code>cmd << str</code>	... ze vstupu shellu (textu shellsriptu); vstup se chová jako text v uvozovkách př.: <pre>ed xxx << END \${cislo_radky}d ← <i>here document</i> END</pre>
<code>cmd << \str</code>	dtto; text se chová jako v apostrofech př.: <pre>ed xxx << \END 1, \$d END</pre>
<code>cmd <<- str</code>	dtto; text je možno odsazovat př.: <pre>ed xxx <<- END 1, \$d END</pre>

Přesměrování výstupu příkazu

zápis	přesměrování ...
<code>cmd > file</code>	standardního výstupu do souboru <i>file</i>
<code>cmd 2> file</code>	chybového výstupu do souboru <i>file</i> př.: <code>rm xxx 2> /dev/null</code>
<code>cmd >> file</code>	standardního výstupu na konec souboru
<code>cmd 2>> file</code>	chybového výstupu na konec souboru
<code>cmd 2>&1</code>	chybového výstupu do standardního, pozor na pořadí přesměrování: <ul style="list-style-type: none">- <code>grep xxx file > log 2>&1</code> oba výstupy do jdou souboru <code>log</code>- <code>grep xxx file 2>&1 > log</code> výstup do souboru <code>log</code>, chyby na výstup

Kombinování příkazů

- `cmd1 | [<LF>] cmd2`
 - roura (*pipe*) mezi příkazy
př.: `ls -l *.c | wc -l`
- `cmd1; cmd2`
 - sekvence příkazů
- `cmd1 || [<LF>] cmd2, cmd1 && [<LF>] cmd2`
 - podmíněná sekvence příkazů
př.: `rm aa && echo Soubor aa smazan`
- `{ cmd1; cmd2; }`
 - skupina příkazů
- `(cmd1; cmd2)`
 - provedení příkazů v podprocesu
př.: `(cd wrk; rm *)`

Příkaz `read`

- Příkaz `read var` načte řádku ze vstupu do proměnné
- Nastavuje návratový kód (úspěch se dá testovat)
- Pokud má příkaz více argumentů, přiřazuje postupně do jednotlivých proměnných pole vstupní řádky (do poslední proměnné zbytek); oddělovače polí udává proměnná `IFS`; sousední bílé znaky se slučují; pro čtení *as-is* lze nastavit `IFS= ' '`
- Znak `\` ve vstupu se interpretuje jako quoting (zruší funkci oddělovače polí, ale i konce řádky!); dá se potlačit přepínačem `-r`
- Při spuštění z příkazové řádky čte z terminálu, ale lze jej přesměrovat (`read var < file`), naopak lze vynutit čtení z terminálu (`read var </dev/tty`)

Příklady použití `read`

- `echo -n "Napiš číslo: "; read x`
... přečte odpověď
- `IFS=: read user x x x name x < /etc/passwd`
... načte login a jméno (prvního) uživatele
- `LHOST=ss1000.ms.mff.cuni.cz`
`echo $LHOST | cut -f1 -d. | read SHOST`
... neudělá nic (SHOST se nastaví v „synovi“)
- `echo $LHOST | cut -f1 -d. > /tmp/x.$$`
`read SHOST < /tmp/x.$$`
`rm /tmp/x.$$`

Použití výstupu příkazu

...`cmd`... - vložení výstupu příkazu *cmd* do textu řádky

- př.:

```
SHOST=`echo $LHOST | cut -f1 -d.`
```

↓

```
SHOST=ss1000
```
- příkaz běží jako podproces téže instance shellu
- maže se poslední LF
- pozor na vnořené použití
 - nutno „escapovat“ vnitřní apostrofy (a backslashe)
 - řešení: postupně ukládat výsledek do proměnných
 - od **ksh** výše lze použít `...$(cmd)...`
- př.:

```
rm `cat soubory`  
vi `grep -l '^\\.\\.\\.\\.\"' man8/*.*`
```

Řídící struktury

```
if příkaz  
then příkazy  
[elif příkaz  
  then příkazy]  
[else příkazy]  
fi
```

```
case slovo in  
vzor1 | vzor2 )  
  příkazy;;  
*)  
  příkazy;;  
esac
```

```
{while|until} příkaz  
do  
  příkazy  
done
```

```
for var [ in text ]  
do  
  příkazy  
done
```


Příkaz `test`

- volání: `test podmínka` nebo `[podmínka]`
- v případě pravdivé podmínky vrací 0
- pozor na nenastavené proměnné, mezery apod.:
 - správně: `[-n = "$x"]`
 - špatně: `[-n = $x]`, `[-n="$x"]`
- logické operace (mají nepodmíněné vyhodnocování):
 - konjunkce: `cond1 -a cond2`
 - disjunkce: `cond1 -o cond2`
 - negace: `! cond`
 - závorky: `(cond)`

pozor - v shellu je nutno zrušit metavýznam

Operátory příkazu `test`

- `-e file` - soubor *file* existuje
- `-f file` - soubor *file* je obyčejný soubor
- `-d file` - soubor *file* je adresář
- `-L file` - soubor *file* je symbolický link
- `-r file` - uživatel má k souboru *file* právo **r**
- `-w file` - uživatel má k souboru *file* právo **w**
- `-x file` - uživatel má k souboru *file* právo **x**
- `-s file` - soubor *file* má nenulovou délku
- `-z str` - řetězec *str* je prázdný
- `-n str` - řetězec *str* je neprázdný
- `str1 = str2` - rovnost řetězců (opravdu rovnost: **\$x = a* !**)
- `str1 != str2` - nerovnost řetězců
- `int1 -eq int2` - rovnost čísel (též **-ne, -lt, -le, -gt, -ge**)

Příkaz `expr`

- volání: `expr opndA op opndB ...`
- vypíše výsledek a vrací návratovou hodnotu
- logické operátory: `=, <, >, <=, >=, !=`
- aritmetické operátory: `+, -, *, /, %`
- řetězcové operátory (v normě je pouze „:“):
 - `string : regexp` (automatické ukotvení na začátek!)
 - `match string regexp`
 - `substr string pos len`
 - `length string`
 - `index string chars`
- pozor na metaznaky
- novější shelly mají aritmetiku přímo: `$(...)`

Řídící struktury - `if`

Příklad: `if [-d tmp]; then`
 `echo adresar existuje`
`elif mkdir tmp; then`
 `echo adresar vytvoren`
`else`
 `echo adresar nejde vytvorit`
`fi`

Poznámky:

- Testovaným příkazem může být i roura.
- Výsledek příkazu může být znegován: `if ! cmd`
- Je třeba ošetřit, pokud příkaz něco vypisuje:

```
if echo "$x" | grep ... > /dev/null
```

Řídící struktury - case

Příklad:

```
case $1 in
-h | -\? ) echo "Navod: ..." ; exit;;
' ' | * [!0-9] * )
        echo "Nebylo zadano cislo" ; exit;;
* ) CISLO=$1;;
esac
```

Poznámky:

- V návěštích se používají *wildcardy*, ale bez zvláštního významu tečky a lomítka, shell je neexpanduje.
- Pořadí návěští je významné (někdy pomocí něj lze nahradit negaci nebo regexpy).
- V návěští lze použít (např. i testovanou) proměnnou.

Řídící struktury - `while`, `until`

Příklad: `while` read line; `do`
 case \$line in
 \#*) **continue**;;
 *) \$line;;
 esac
`done` < script

Příklad: `i=1; until` mkdir /tmp/\$i; `do`
 `i=`expr $i + 1``
`done`

Příklad: `while` [\$# -gt 0]; `do`
 case \$1 in
 -n) N=\$2; shift 2;;
 -n*) N=`echo \$1 | cut -c3-`; shift;;
 *) **break**;;
 esac
`done`

Řídící struktury - `for`

Příklad: `list=MFF,FF,FaF,FTVS`
`for file in *; do`
 `case , $list, in`
 `*, $file, *) cp $file ${file}_bak;;`
 `esac`
`done`

Poznámky:

- Cyklus od 1 do n (`seq` není v normě):

```
for i in `seq 1 $n`; do
i=1; while [ $i -le $n ]; do i=`expr $i + 1`
i=:; while [ ${#i} -le $n ]; do i=:$i
```

- Cyklus `for` se nehodí pro čtení souboru:

```
for line in `cat soubor`
```

Příklad: čtení vstupního souboru

- `n=0`
`while read x < file; do`
 `n=`expr $n + 1``
`done`
 ... čte stále první řádku
- `n=0`
`cat file | while read x; do`
 `n=`expr $n + 1``
`done`
 ... proměnná `n` se nastaví pouze v synovi
- `n=0`
`while read x; do # < file`
 `n=`expr $n + 1``
`done < file`

Příklad: čtení výstupu roury

- ```
n=0; find ... | (while read x; do
 n=`expr $n + 1`
done
echo Nalezeno $n souboru
)
```
- ```
... | while read x; do
    printf "Mam smazat $x? (a/[n]) "
    read z
    case $z in
        '' | n* | N* ) continue;;
    esac
    rm $x
done
```

... proměnná **z** se čte také ze souboru
- ```
read z < /dev/tty
```
- ```
{ ... read z <&3 ... } 3<&0
```

Funkce

Definice funkce *name*:

```
name( ) {  
    statements  
}
```

- běží ve stejném procesu
- proměnné jsou globální, může je měnit!
- volání + parametry stejné jako při volání příkazu
- funkce přistupuje k parametrům jako `$#`, `$1` atp. (jsou lokální, nemění je volajícímu!)
- návratovou hodnotou je návratová hodnota posledního příkazu, lze nastavit: `return val`
- priorita: funkce, interní příkazy, externí programy
interní příkaz lze vyvolat pomocí `command cmd`
- funkce se nedědí do subshellů

Postup zpracování řádky

Postupuje se zleva doprava v následujících krocích:

1. rozdělení řádky na atomy (po operátorech)
2. detekce řídicích struktur a operátorů
3. detekce operátorů přesměrování
a definic proměnných
4. substituce proměnných a vložených příkazů
- 5*. rozdělení výsledku substitucí na pole podle **\$IFS**
- 6*. náhrada expanzních znaků
7. zrušení quotingu metaznaků

*Kroky 5 a 6 se neprovádějí při přiřazení proměnných.

Vícenásobné čtení řádky

`eval arg` - příkaz sestaví svoje (už jednou zpracované) argumenty do řádky, znovu ji zpracuje a provede výsledný příkaz

- př.:

```
read login x uid x < /etc/passwd  
eval UID$uid=$login
```


UID0=root

- nepřímé proměnné (lze nahradit pole)

- př.:

```
eval echo \$$#
```

- vypsání hodnoty posledního parametru

Řízení procesů

- `cmd &` - provedení na pozadí
- `wait` - čekání na skončení procesu na pozadí

... počínaje `cs`h je dokonalejší správa (`jobs`,...)

`exec cmd` - volání funkce `exec ()` s příkazem `cmd`
(shell se změní v zavolaný program)

... počínaje `ks`h lze použít pro přesměrování deskriptorů
aktuálního shellu (např. `exec 3<&0`)

Ošetření signálů v shellu

- Nastavení handleru: `trap [cmd] sig...`
 - parametr *sig* je číslo/jméno signálu nebo 0/EXIT
 - příkaz *cmd* (*handler*) se provádí v rámci shellu
- Synovský proces nemá možnost ošetřit signály zamaskované otcem.
- Zamaskování signálů: `trap " " sig...`
- Návrat implicitního ošetření: `trap sig...`

Přepínače shellu

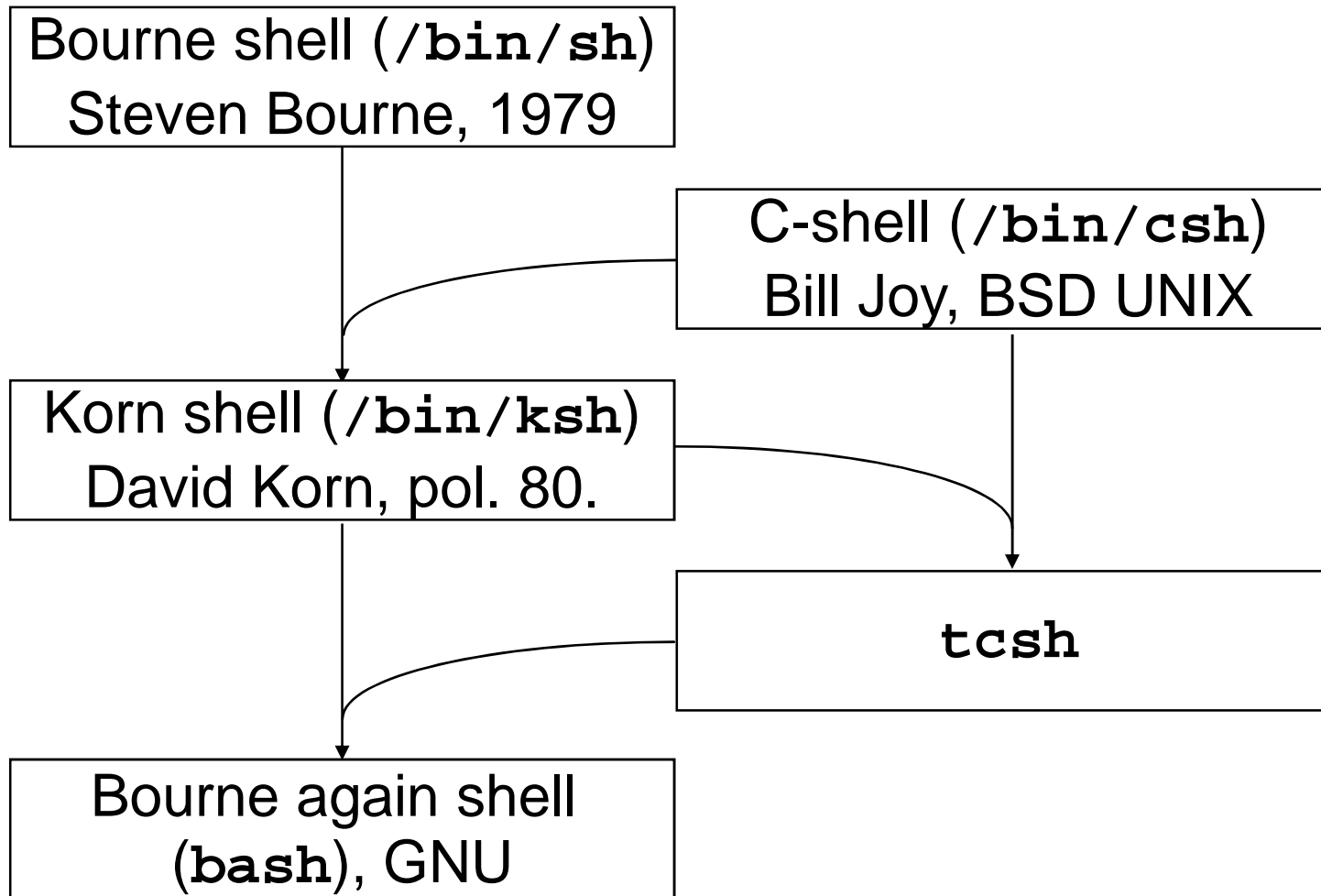
Přepínače se dají zadat

- na příkazové řádce při spuštění shellu
- na první řádce shell-scriptu
- příkazem **set**

Nejdůležitější přepínače:

- a ... všechny proměnné jsou exportovány
- C ... přesměrování nepřepíše existující soubory
- e ... chyba v příkazu způsobí ukončení shellu
- f ... potlačení expanzních znaků
- n ... příkazy jsou pouze vypsány a neprovádí se
- u ... expanze nenastavené proměnné je chyba
- v ... vstupní řádky se vypisují na chybový výstup
- x ... příkazy se před provedením vypisují

Vývoj shellů

C-shell

Zásadní odlišnosti:

- `.login`, `.cshrc` ... startup script
- `set var=str`, `env`, `setenv`, `@ var expr` ... proměnné
- `foreach`, výrazy a příkazy C
- `>&`, `>>&`, `|&` ... přesměrování chybového výstupu
- `␣<` ... přímý vstup z terminálu

Novinky přejaté nebo modifikované:

- `~[user]` ... domovský adresář
- `<ESC>` ... kompletace jmen souborů
- `history`, `![[-]n]`, `![[?]str]` ... historie příkazů
- `alias name str` ... přejmenovávání příkazů
- `pushd`, `popd` ... příkaz `cd` se zásobníkem

Korn shell

- `cd old new, cd -` ... náhrada v cestě, undo `cd`
- `VISUAL, set -o ed` ... historie s editací řádku
- `\` resp. `<Esc><Esc>` ... kompletace jmen
- `FPATH` ... cesta pro funkce
- `*()`, `+()`, `?()`, `@()`, `!()` ... regulární expanzní znaky
- `${var#pat}`, `${##}`, `${%}`, `${%%}` ... `$var` zkrácená o min.(max.) řetězec ze zač.(konce) vyhovující vzoru
- `[[]]` ... interní `test` (`<`, `>`, `-nt`, `-ot`, `-O`, `-G`)
- `let var=exp, ()`... aritmetika
- `${v[e]}`, `${#v[*]}`, `v[e]=s`, `set -A v str` ... pole
- `select`, `getopts`, `typeset`

Zpracování přepínačů (getopts)

```
while getopts :x:y NAME; do
    case $NAME in
        x )  opt_x=$OPTARG;;
        y )  opt_y=1;;
        \? ) echo "Spatny prepinač $OPTARG" ;;
        : )  echo "Chybi hodnota $OPTARG" ;;
    esac
done
shift `expr $OPTIND - 1`
```

Práce s časem

- spuštění programu s měřením času:
`time command`
- pozastavení běhu:
`sleep seconds`
- výpis aktuálního (nebo jiného*) data a času:
`date [+format]`

Formát (shodný s funkcí `strftime`): text s %-direktivami

- `aAbB` ... krátké/dlouhé jméno dne/měsíce
- `dmyYHMS` ... datum a čas číselně
- `uUVjC` ... číslo dne v týdnu, týdne, dne v roce, století
- `cxX` ... „normální“ tvar data a času
- `s` ... sekundy od počátku „letopočtu“ (1.1.1970) *

Synchronizace

- Pokud dva procesy sdílejí nějaký zdroj, je nutné současný přístup ke *kritickým sekcím* programů ošetřit zámkem.
- Synchronizace přes soubor: program testuje, zda existuje *lock* soubor - pokud ano, je zdroj zamčen, program čeká ve smyčce (`sleep`!), a když zmizí, sám vytvoří nový.
- Test zamčení zámku a jeho nastavení musí být z hlediska operačního systému *nepřerušitelná* dvojice operací, např. vyhovuje `mkdir` nebo přesměrování (`>`) při zapnutém `-C`.
- Po opuštění kritické sekce se soubor musí smaže, je třeba ošetřit i nepřírozené případy (`trap`!). Pro případ kontroly po havárii je dobré zámeček označit číslem procesu.

Neinteraktivní zpracování

- Spuštění příkazu se zablokovaným signálem **HUP** a **QUIT** a výstupem do **\$HOME/nohup.out**

nohup *command*

- Spuštění příkazu v určený čas (uživateli musí být povoleno v souborech **at.allow** resp. **at.deny**, výstup jde uživateli mailem):

at { **-t** *mmd HHMM* | *time* [**+***incr*] } *command*

Příkaz umožňuje vypisovat (**-l**) a mazat (**-r**) joby.

- Pravidelné spouštění pomocí démona **cron**:

crontab [**-l**]

Příklad záznamu:

```
0 1 * * 1-2,5 /usr/sbin/backup
```

Filtr `awk`

- Aho, Weinberger, Kernighan
- jazyk podobný C s několika rozdíly:
 - znak LF je významový
 - snazší práce s řetězci
 - je interpretovaný

- dialekty: **`awk`**, **`nawk`**, **`gawk`**

- volání:

```
awk [opt] { -f script | pgm } { params | file | - }...
```

- filtr zpracovává postupně záznamy (řádky) zadaných souborů a provádí na nich příkazy z `awk`-skriptu

- př.: `ls -l | awk '/^-/ { s += $5 } END { print s }'`

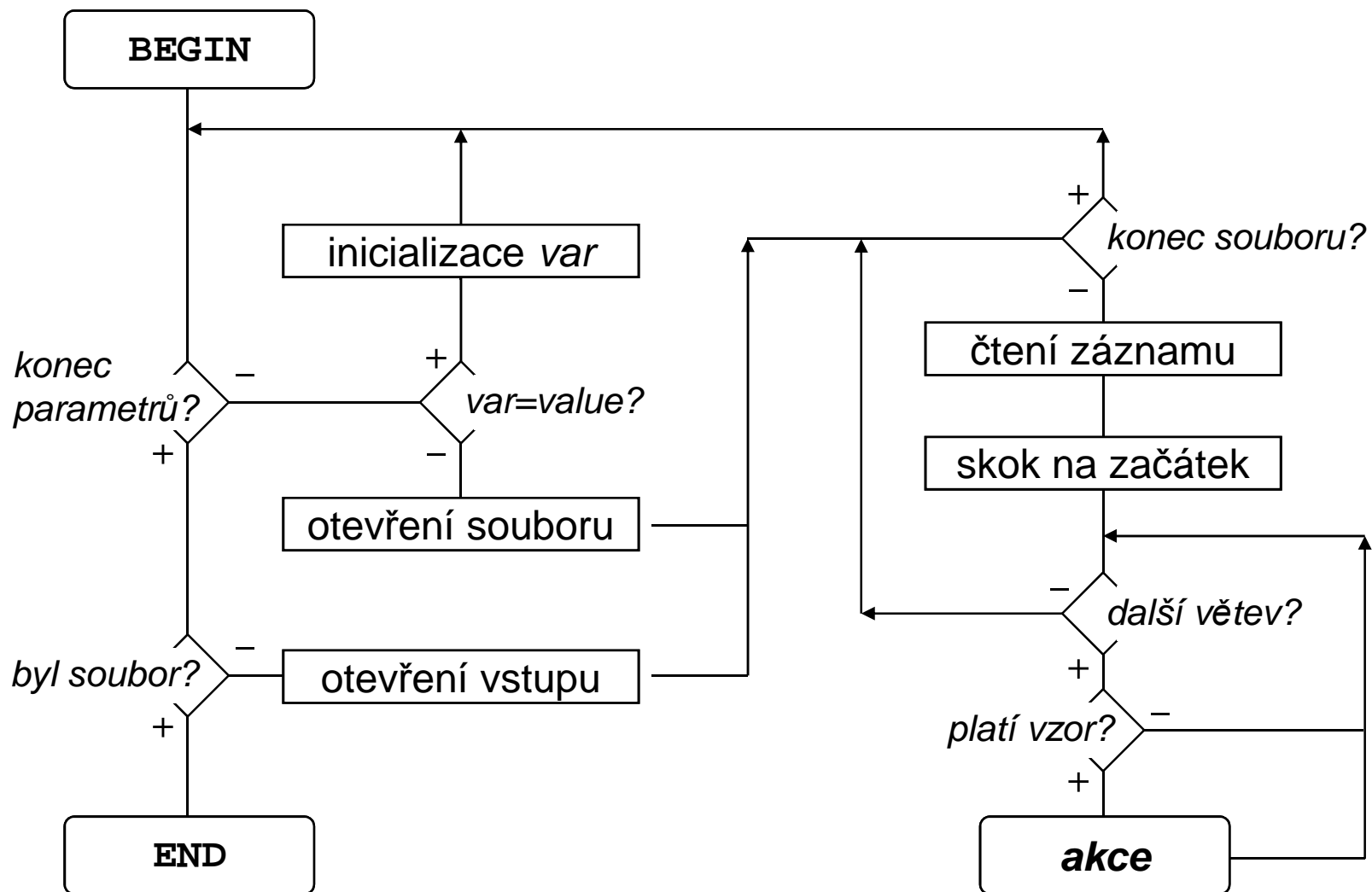
Vzory a akce (**awk**)

- Program (awk-skript) se skládá z větví ve tvaru
vzor { akce }
- Typy vzorů:
 - BEGIN** provede se jednou, na začátku práce
 - END** provede se jednou, na konci práce
 - / regexp /* provádí se, pokud řádka vyhovuje
 - expression* provádí se, pokud platí podmínka
 - vzor1 , vzor2* začne se provádět, když platí *vzor1*, přestane se provádět, když platí *vzor2*
- Implicitní vzor: proved' vždy
- Implicitní akce: opiš řádku

Příklad programu `awk`

```
BEGIN    { procedur=0; radek=0 }
/procedure/ { procedur++; print;
           radek=1; hloubka=0; next }
! radek { next }
         { radek++ }
/begin/  { hloubka++ }
/end/    { hloubka-- }
/end/ && ! hloubka {
         print "Radek:", radek; radek=0 }
END      { print "Procedur: " procedur }
```

Diagram běhu programu **awk**

Rozšířené regulární výrazy (**awk**)

Nové (a změněné) metaznaky

- $exp+$, $exp?$... opakování (>0 , ≤ 1)
- $exp1 | exp2 | exp3$... varianty
- $(,)$... uzávorkování výrazů

Ujasnění významu metaznaků

- $^$, $$$... začátek a konec testovaného řetězce

Oproti základním regulárním výrazům chybějí

- $\backslash <$, $\backslash >$, $\backslash \{$, $\backslash \}$, $\backslash ($, $\backslash)$, $\backslash n$

Regulární výraz musí být zapsán jako literál (není možné testovat s výrazem uloženým v proměnné)!

Záznamy (**awk**)

- Záznamem je typicky řádka
- Oddělovač záznamů je uložen v proměnné **RS** a je možné ho změnit za jiný znak: **RS="char"**
 - např. pro HTML: **RS("<")**
- Oddělovačem může být i prázdná řádka: **RS=""**
- Změna se projeví až u následujícího záznamu
- Číslo záznamu: proměnná **NR**
- Oddělovač záznamů na výstupu (řetězec, který ukončuje příkaz **print**): **ORS=string**

Pole záznamu (**awk**)

- Vstupní záznam se automaticky rozdělí na pole
- Počet polí: proměnná **NF**
- Na jednotlivá pole je možné se odkazovat jako **\$číslo**
- Číslo lze zadat jako výraz, např. **\$(NF - 1)**
- Pozor na rozdíl mezi **NF** a **\$NF** !
- Na celý záznam je možné se odkazovat jako **\$0**
- Pole záznamu je možné měnit, důsledkem je ztráta přesného tvaru záznamu (zmizí oddělovače)!

Oddělovač polí (**awk**)

- Oddělovač polí je uložen v proměnné **FS**
- Může být inicializován při volání přepínačem **-Fsep**
- Oddělovač může být zadán jako
 - mezera, pak je oddělovačem posloupnost bílých znaků
 - nemezerový znak, pak je oddělovačem každý znak
 - (**nawk**) regulární výraz, např. řádek `a==b`
 - má tři pole, pokud **FS="="**
 - má dvě pole, pokud **FS="=="** nebo **FS="=+"**
- Změna platí až od dalšího záznamu *
- Oddělovač parametrů příkazu **print: OFS=sep**

Základní syntaxe `awk`

- Jazyk `awk` je řádkově orientovaný
- Příkazy se oddělují středníkem nebo koncem řádky, příkaz musí být (až na výjimky) na jedné řádce
- Má-li příkaz pokračovat na další řádce, musí předcházející řádka končit zpětným lomítkem
- Výjimky:
 - za podmínkou `if` a `while`
 - za čárkou, za otevírací složenou závorkou
 - za operátorem `&&` a `||`
- Komentář: text na řádce počínaje znakem `#`

Konstanty, proměnné (**awk**)

- Konstanty
 - běžné aritmetické konstanty
 - řetězce se omezují uvozovkami
 - *escape* sekvence: `\b`, `\f`, `\n`, `\r`, `\t`, `\ooo`, `\xxx`
- Proměnné
 - mají pouze textovou hodnotu
 - v aritmetickém kontextu se text převede na číslo
 - jsou inicializovány
 - asociativní pole (indexem je řetězec): `var[item]`
 - (**nawk**) speciální *member* operátor: `item in var`

Výrazy (**awk**)

- aritmetické operátory:
 - běžné C-operátory: +, -, *, /, % (modulo)
 - umocnění: ^
 - přiřazovací operátory, in(de)krement: =, +=, ..., ++, --
- operátor zřetězení: mezera (!)
 - př.: "File: " FILENAME " opened"
- relační a logické operátory (výsledek je 1/0):
 - běžné C-operátory: <, >, <=, >=, ==, !=, !, ||, &&
 - operátor *match* (shoda s regulárním výrazem zadaným literálem, nikoliv proměnnou) a jeho negace: ~, !~
např. test, zda 2. pole začíná tečkou: \$2 ~ /^\. /
- (**nawk**) podmíněný výraz: *cond ? then : else*

Základní příkazy (**awk**)

- `{cmd1;cmd2}` ... složený příkaz
- `if(cond)cmd[;else cmd]` ... podmíněný příkaz
- `while(cond)cmd` ... příkaz cyklu
- `do cmd;while(cond)` ... příkaz cyklu
- `for(init;cond;step)cmd` ... příkaz cyklu (výraz *step* se vyhodnotí na konci každé iterace)
- `for(var in array)cmd` ... příkaz cyklu (opakování těla pro každý index, v náhodném pořadí!)
- `break, continue` ... konec cyklu, další iterace cyklu
- `next` ... konec zpracování záznamu
- `exit` ... konec programu (skok na větev END)

Výstupní příkazy (**awk**)

- **print**
tisk celého záznamu ukončeného **ORS** (default: LF)
- **print str1, str2, ...**
tisk řetězců oddělených **OFS** (mezera), ukončený **ORS**
- **printf fmt, par1, par2, ...**
formátovaný tisk
- **print,printf > filename**
výpis do souboru (max. 10 otevřených souborů !)
- **print,printf >> filename**
append do souboru
př.: `printf "%s::%d:\n",
grp, gid >> "/etc/group"`

Knihovny funkce (**awk**)

- matematické funkce: **int**, **exp**, **log**, **sqrt**
- (**nawk**): **sin**, **cos**, **atan2**, **rand**, **srand**
- řetězcové funkce:
 - **index**(*s,t*) ... vrací pozici *t* v *s* nebo **0**
 - **length**(*s*) ... vrací délku řetězce *s*
 - **split**(*s,var,sep*) ... rozdělí *s* na slova oddělená separátorem *sep* a přiřadí je do prvků pole *var*, vrací počet; př.: `split("194.50.16.1",ip,".")`
 - **sprintf**(*fmt,...*) ... vrací formátovaný text jako řetězec
 - **substr**(*s,pos[,len]*) ... vrací podřetězec od pozice *pos*
- (**nawk**): **match**, **close**, **sub**, **gsub**
- (**gawk**): **tolower**, **toupper**, **strftime**

Vlastní funkce (**nawk**)

- **function** *name*(*parameter-list*) {
 statements
}
- **return** *expression*

- definují se na úrovni klauzulí
- nezáleží na pořadí
- vlastní „knihovna“ funkcí: **awk -f lib -f script ...**
- proměnné jsou globální, parametry lokální
- používají se ve výrazech
- parametry není nutno zadávat všechny

Konfigurace programu v `awk`

- Předání parametrů přes `echo`:

```
př.: echo $LOW $HIGH | awk '  
NR == 1 { low=$1; high=$2;  
FS=":"; next }  
... ' - /etc/passwd
```

- Expanze hodnot proměnných pomocí shellu:

```
př.: awk /"$RE"/
```

- Nastavování proměnných z příkazové řádky:

```
př.: awk var=value1 file1 var=value2 file2
```

- Proměnné environmentu (`nawk`): pole `ENVIRON`

```
př.: file = ENVIRON["HOME"] "/log"
```

Vestavěné proměnné (**awk**)

- **RS**, **ORS**, **NR**, **FS**, **OFS**, **NF**
 - **FILENAME** - jméno právě zpracovávaného souboru
př.: `FILENAME == "-" { ... }`
-
- **FNR** - číslo záznamu uvnitř souboru
 - **ARGC**, **ARGV** - počet parametrů, pole parametrů
 - sémantika jako v C
 - v seznamu není awk-skript a přepínačepř.: `{ ARGV[ARGC++] = "soubor" }`
 - **SUBSEP** - oddělovač dimenzí v indexu polí
 - **RLENGTH** - délka řetězce nalezeného funkcí `match`

Komunikace se systémem v awk

- změna proměnné prostředí: nelze !
 - `PATH=`awk '{print path}'``
 - `eval `awk '{printf "PATH=%s;HOME=%s", p, h}'``
 - `awk '{print path; print home}' | {
 read PATH; read HOME; ...
}`
 - `{ read PATH; read HOME; } << EOF
`awk '{print path; print home}'`
EOF`
- volání příkazu (**nawk**): funkce **system(*command*)**
 - př.: `system("rm " filename)`
 - funkce vrací návratovou hodnotu, ale ne výstup !
 - příkaz běží v subshellu !

Příkaz `getline`, roura (`nawk`)

- `getline [var] [<{ "-" | filename}]`
načtení řádky z právě čteného souboru, ze standardního vstupu resp. ze souboru *filename* do polí `$0`, `$1`, ... resp. do proměnné *var*
př.: `getline < "/etc/hosts"`
- `command | getline`
čtení výstupu příkazu (*roura*)
př.: `"pwd" | getline dir`
- `print | command`
výstup do roury
př.: `printf "Job %d ended", id | "mail " adm`
Max. počet otevřených rour: 1 !

Jazyk C - soubory

<code>*.c, *.cpp</code>	zdrojové soubory
<code>*.h</code>	hlavičkové (<i>header</i>) soubory
<code>*.o</code>	přeložené moduly (<i>object-moduly</i>)
<code>a.out</code>	implicitní jméno výsledku kompilace
<code>/usr/include</code>	kořen systémových headerů
<code>/lib/lib*.a, .so</code>	systémové linkovací knihovny

Jazyk C - kompilátor

Volání: `cc [options] file...`

Nejdůležitější volby:

- `-o filename` výstupní jméno
- `-c` pouze překlad (nelinkovat)
- `-E` pouze preprocesor (nepřekládat)
- `-Olevel` nastavení úrovně optimalizace
- `-glevel` nastavení úrovně ladicích informací
- `-Dmacro` definuj makro pro preprocesor
- `-Umacro` oddefinuj makro pro preprocesor
- `-Ipath` umístění `#include` souborů (headerů)
- `-llib` linkuj s knihovnou `llib.a`
- `-Lpath` cesta pro knihovny (`-llib`)

Předdefinovaná makra

Kromě standardních maker (`__DATE__`, `__FILE__`, `__LINE__`, `__cplusplus`, apod.) jsou v UNIXu zavedena další makra jako

<code>unix</code>	je vždy definováno v prostředí UNIXu
<code>mips</code> , <code>i386</code> ,...	hardwarová architektura
<code>__osf__</code> ,...	klon operačního systému
<code>SunOS</code>	verze operačního systému
<code>_POSIX_SOURCE</code> , <code>_XOPEN_SOURCE</code> , <code>_ANSI_C_SOURCE</code>	překlad podle příslušné normy

Výpis maker: `cc -dM -E file`

Program make

- generátor příkazů
- správa SW projektů
- příklad (soubor **makefile** n. **Makefile**):

```
program: main.o util.o
        cc -o program main.o util.o
main.o: main.c program.h
        cc -c main.c
util.o: util.c program.h
        cc -c util.c
```

- překlad potřebných souborů a slinkování programu:
make [program]

Syntaxe vstupního souboru (**make**)

- popis závislostí cíle: *targets : [files]*
- prováděné příkazy: *<Tab>command*
- komentář: *#comment*
- pokračovací řádek: *line-beginning\
line-continuation*

Makra (**make**)

- definice makra:
name = string
- nedefinovaná makra jsou prázdná
- nezáleží na pořadí definic
- nelze předefinovat
- definice na příkazové řádce:
make target name=string
- použití makra:
\$name, \${name} nebo *(name)*
- systémové proměnné jsou makry

Systemová administrace

- Základní úkoly:
 - instalace (OS, SW balíky)
 - konfigurace (systémy souborů, uživatelé, služby, ...)
 - zálohování systému
 - sledování systému (`syslog`, `cron`,...)
- V principu jsou administrátorské činnosti na různých typech UNIXových systémů podobné, ale speciální prostředky pro jejich vykonávání je podstatně liší, a to i u systémů od stejných výrobců

Start systému

- Jako první proces se startuje `init`, jenž pak řídí další činnost systému.
- BSD systémy:
 - skript `/etc/rc` („run control“)
 - skripty volané z `/etc/rc` (např. `/etc/rc.local`)
 - konfigurace `/etc/rc.conf`
- Systém V:
 - start skriptů řídí úroveň běhu a konfigurační soubor `/etc/inittab`
 - skripty jsou soustředěny do adresářů `/etc/rc#.d`
- V současnosti obvykle nějaká kombinace

Úrovně běhu, `inittab`

- Volí se při startu systému, nebo voláním `init level`
- V detailech se mohou lišit, typicky ale
 - 0 ... znamená zastavení systému
 - 1 ... znamená single-user režim
 - 3 ... znamená plnohodnotný režim běhu
- Konfigurační soubor `inittab`:
`l3:3:wait:/sbin/rc default`

Startovací skripty

- Klasický způsob:
 - pro runlevel `#` v adresáři `/etc/rc#.d`
 - jména: `S##služba` resp. `K##služba`
 - pořadí dáno číslem
 - skript volá jiný skript z `/etc/init.d` s parametrem `start` resp. `stop`
- Současné systémy používají rozličné variace, pořadí startu obvykle určuje systém sám podle vyznačených závislostí

The End